

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELSINGØR

TEKST AF LAURITS PEDERSEN
TEGNINGER AF KR. KONGSTAD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1912

HELSINGØR

HELSINGØR

TEKST AF LAURITS PEDERSEN

TEGNINGER AF KR. KONGSTAD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

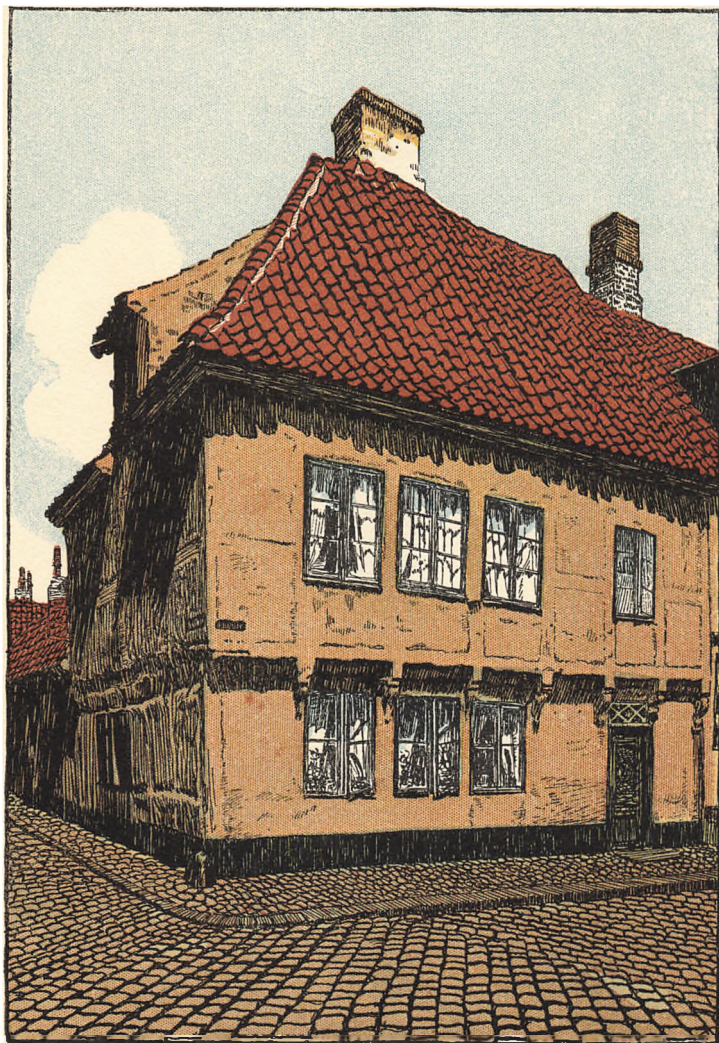
KØBENHAVN

1912

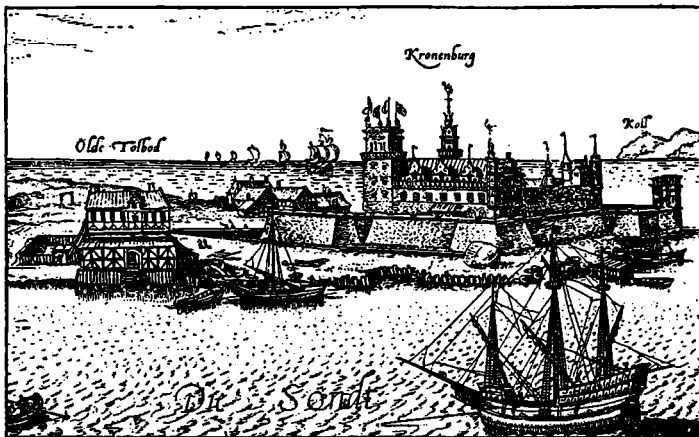
INDHOLD

	Side
Sundets By	9—13
Træk af Byens Historie	15—38
Det gamle Helsingør	41—100
Kort over Helsingør	50
Borgerlige Huse	51—55
Kirke- og Klosterkvarteret	56—82
St. Olai Kirke	56—62
Karmeliterhuset og Peder Brahes Gaard ..	63—67
Karmeliterklostret	68—76
St. Mariæ Kirke	77—82
Kronborg	83—95
Skibsværftet	96—97
Marienlyst	98—102
Nogle Kilder til Helsingørs Historie	103—104

Helsingers ældste Bindingsværkshus, Strandgade Nr. 27, med Aarstallet 1577.

Toldboden og Kronborg Slot i det 16. Aarh. Efter Braunius: Theatrum urbium.

SUNDETS BY

Sagnet fortæller, at Asakvinden Gefion spændte sine fire Sønner for Ploven og drog den Kæmpefure, som skiller Sjælland fra Skaane. Og ser man Sundet en smuk Sommerdag, forstaar man, at der netop maatte en Gudindes Haand til at fremtrylle den friske, blide Ynde, som præger det solgitrende Sund og dets vaargrønne, skovklædte Kyst. I Historien blev Sundet Danmarks navnkundigste Stræde. Nobilissimum daniae fretum Sondt, kalder Braunius det. „Øresund, som ellers par excellence kaldes ikkun Sundet“, hedder det i Pontoppidans Danske Atlas. „Sundet“, sagde man herhjemme; der kunde ikke være Tvivl om, hvilket man mente. Og denne overlegne Form for Navnet gled ind i de fleste europæiske Sprog.

At passere Sundet var i gamle Dage en stor Begivenhed i Sømandens Liv. Den bekendte franske Rejsende *Charles Ogier*, der 1634 gæstede Helsingør, beretter, at enhver, der for første Gang sejlede gennem Øresund, fik et Reb om Li-

vet og blev kastet udenbords for at døbes i Sundets Bølger. Og endnu langt senere hedder det, at selv en Kinafarer ikke regnedes for Sømand, med mindre han i det mindste een Gang i sit Liv havde prøvet de Prygl, der vankede i den brogede Vrimmel af Søfolk, som daglig færdedes om Øresundstoldkammeret i Helsingør. For Sømanden var Øresund den Port, som fra den lille hjemlige Østersø førte ud til de store Verdenshave.

Udlandets Herskere fæstede deres Blik paa den verdenskendte Handelsvej, hvor den danske Konge krævede Told af de Skibe, som stævnede til og fra de store Handelsbyer ved Østersøen. Modstridende Interesser mødtes, og Gang paa Gang stod Kampen her mellem Danske og Lybækkere, Svenske og Hollændere. Men senere, da Striden stilnede, af, blev Sundet den

„gyngende Landevej,
Grænse, som skiller ej,“

over hvilken Svenske og Danske i 1840-erne rakte hinanden Broderhaand.

Ved sin Historie og fremfor alt ved sin Naturskønhed vil Øresund altid være det fornemste af de danske Sunde.

„Dejlige Øresund
kantet med Klint og Lund,
stolte Byer, guldbesaa'de Agre,“

synger *Carl Ploug*. Og *Drachmann* mener, at kun Messinastrædet og Bosphorus i Skønhed kan maale sig med Øresund. Nordsjælland var for ham „en Perle af et sjællandsk Landskab,“ som „er og bliver vort Lands særlige Stykke Romantik.“ Men ingen Plet af dette elskede han saa højt som de helsingørske Skove med de stille Søer, „Soria-Morilandet østen for Sol og vesten for Maane,“ hvor den evige Nord-Nordvest suser sin Sang i de stive, tunge Kroner, og hvor man strækker sig paa den grønne Skrænt og lader Øjet som en søgende Maage sænke sig i det bølgefurede

Sund. „Faa andre Skove har saa shakespearensk en Susen gennem Kronerne.“ „I denne Skov bliver selv en ganske almindelig Københavner Digter.“

Ingen dansk Digter har dog følt sig i den Grad betaget af Sundets Skønhed som *H. C. Andersen*. En Junidag i 1826 stod han paa Skrænten bag Marienlyst Slot og saa for første Gang ud over Byen og Sundet mod Skaanes Kyst og Tycho Brahes Ø, og nogle Dage senere beskriver han i et Brev til Rahbek, hvorledes det „opløftende“ Syn af den „fortryllende dejlige“ Natur har hensat ham i en Henrykkelsens Tilstand, som han i sin barnlige Stil kun kan sammenligne med „Saligheden efter Døden“.

De danske Kunstnere har fundet Øresund. Malerne har malet det, og Digterne sunget om det. Men Farver og Ord formaar saa lidet. Sundet maa ses med egne Øjne.

Men hvorfra skal man se Sundet?

De to Broderlandes Monarker, Karl XV og Frederik VII, skal engang have disputeret om, hvis Sundbred der var den skønneste.

„Skaane savner de nordsjællandske Skove,“ sagde Frederik VII lidt brovtende. „Ja,“ svarede Karl XV galant, „men I Danske mangler det allervigtigste: Udsigten til Sjællands henrivende Kyst.“

Havde en Helsingoraner været til Stede, vilde han have kunnet oplyse, at her yderst paa Pynten ved Sjællandsøre savnes denne Udsigt ikke. Her kan man som intet andet Sted overskue begge Sundbredder mod Nord som mod Syd. — Og Sundet maa netop ses fra Helsingør, dels fordi det her, hvor man har den anden Sundbred og de forbisejlende Skibe saa nær, frembyder en Skønhed og et Liv som intet andet Sted, og dels fordi Helsingør er Sundets By, *Elsinore op de sondt*, som Hollænderne kaldte den, til hvilken Sundets historiske Minder er uløseligt knyttet.

Paa den smalle Kystbræmme nedenfor Bakkerne fandt den gamle Sundtoldsstad sin Plads. Her laa den fylket om sine Kirker og Klostre, med Front mod Søen, hvorfra den hentede sin Velstand, men i Ly af Kongeborgen paa Sjæl-

landsøre. I sine Velmagtsdage var den større end Odense, Aarhus og Aalborg, og paa Grund af Sundtoldslivet i langt højere Grad end nogen af disse et Samlingssted for fremmede. *Arent Berntsen* kalder den 1656 „fast den lystigste Købstad i Danmark, formedelst de adskillige Nationers mange Skibe, som der idelig ankomme.“ Og for *Jens With*, som 1798 besøger den, staar den som „Dronningen blandt alle Sjællands Købstæder“, i hvilken den ejendommeligste Blanding af alle Europas Nationer surrer om det stolte Toldkammer „lig en jagende Sværm Oldenborrer paa en smuk Majaften“.

Men skønt Helsingør saaledes altid har haft et stærkt internationalt Præg, rummer den dog nogle af Danmarks betydeligste nationale Minder. Her ligger Nordens bedst bevarerede Kloster og Danmarks stolteste Kongeborg. Og her lokaliseredes Sagnene om Hamlet og Holger Danske. Hamlet, som Shakespeare hentede i den danske Saga og knyttede til Helsingør og Slottet her, hvor det danske Hof udfoldede al Renæssancens Pragt. Og Holger Danske — vor eneste Helt med Danskernavn —, som vandt sin Berømmelse i Udlandet og vendte tilbage som en Sagnhelt prydet med Frankernes Lov over Danskens Tapperhed.

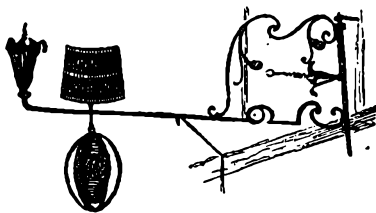
Sagnheltenes Navne bør dog ikke være de eneste, der nævnes i Forbindelse med Helsingør. Mænd som Poul Laxmand, Poul Helgesen, Frants Vormorsen, Kristian Pedersen, Hans Christensen Sthen, Herluf Trolle og Hans Rostgaard er paa forskellig Maade knyttede til denne By. Her skrev Tyge Brahes lærde Søster, Sofie Brahe, den danske Adels Slægtbog og H. C. Andersen sine første Digte, og her fandt Holger Drachmann Ro blandt „venlige Mennesker“ i det gamle Apotek og Stof til sin Digtning i den gamle By.

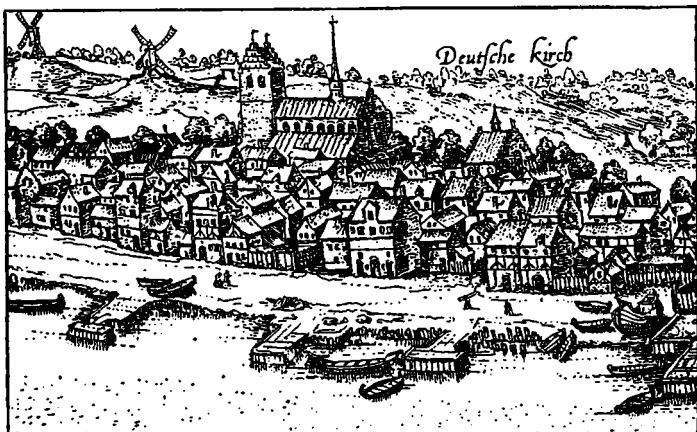
Heller ikke bør man for Klosteret og Kronborg glemme selve det gamle Helsingør. Fra Sundtoldstiden er her bevareret en Samling gamle, borgerlige Huse, som giver den sit Særpræg. „Som Arkitekturby hører Helsingør til de sjældne i Danmark,“ hedder det i et Fagskrift. „Den er det ved sine karakterfulde Bygninger fra de mange Tider og Stilarter,

fordi Middelalder, Renæssance, Holbergs Tid og den „florisante“ Handelsperiode her sætter hinanden Stævne paa Gader og Pladser“.

Men øvrigt er Nutidens Helsingør ingen gammeldags By. Paa Grund af sin Beliggenhed og i Følge gammel Tradition har den ogsaa i moderne Former bevaret et aristokratisk Særpræg. Der er lagt Asfalt i de sn vrene Gader, og de store Spejlglasruder sidder tættere i Rad end i andre Provinsbyer. Langs Sundbredden ligger Villa ved Villa nordpaa til Hornbæk og sydpaa til Hovedstaden. Mod Nord har Marienlyst med sine mægtige Hotelbygninger og sin Villaby rejst sig som en ny Forstad, og mod  st er Skibsværftet vokset frem, fra hvilket Maskinernes Larmen og tusind Hammerslag lyder over den gamle By.

Og hviler Sundtoldsstaden ved Vintertid i Provinsbyens Ro, saa hersker her om Sommeren Storstadstravlhed. De fremmede strømmer nu som i gamle Dage hertil. „Ert land  r v rt vederqu gelsesort,“ siger Genboerne, og hver eneste Sommers ndag søger de i Hundredvis over Sundet til den danske Bøgeskov. Daglig gæster tyske Turisttog Helsingør, og i „Nationernes Allé“ i Marienlyst søger Udlandets Velhavere Sommerhvile. Fra alle Kanter drages de mod Sundets gamle ejendommelige By, der indeholder den vidunderligste Blanding af gammelt og nyt, hjemligt og fremmed, Verdenstravlhed og landlig Fred.

Helsingør i det 16. Aarh. Efter Braunius: Theatrum urbium.

TREK AF HELSINGØRS HISTORIE

Man har ment, at den første Spire til et Helsingør var at søge i det saakaldte *Haløre Marked*, der i Følge en Saga var den største Forsamling af Mennesker, som mødtes nogensteds i de nordiske Lande; men herom vides intet sikkert. Byen nævnes første Gang i „Kong Valdemars Jordebog“, som stammer fra Kristoffer I's Tid. Den gamle By laa ved Fæstningen *Flynderborg*, hvis Levninger man mener at have fundet i den Bakke, som gennemskæres af Jernbanen umiddelbart syd for den nuværende By.

Flynderborg blev sløjfet af Erik af Pommern, som opførte en ny Fæstning „*Krogen*“ eller „*Ørekrog*“ yderst paa Pynnten, hvor Sundet er smallest, og lovede Borgerne Skattefrihed, hvis de vilde bosætte sig i den ny By, som han anlagde nedenfor Bakken ved den nye Borg. Der er al Grund til at antage, at det nuværende gamle Helsingørs Grundplan

med de regelmæssige Gader skyldes hans Kongebud. Med Sikkerhed ved man, at der paa hans Tid oprettedes et Graabrødre- og et Sortebrødrekloster, samt det til vore Dage bevarede Karmeliterkloster. 1425 og 26 gav Erik af Pommern Helsingør dens første Købstadprivilegier, — og hvad der fik endnu større Betydning, — samtidig indførte han *Øresundstolden*.

Ingen dansk Konge har haft et saa klart Blik for Øresunds Betydning som han. Handelen paa Østersøen gik tidligere over Hamborg-Lybæk, og de saakaldte „Ommelandsfarere“, der valgte Vejen norden om Jylland, var faa i Tal. Nu søgte Erik af Pommern at drage Handelen paa Østersøen igennem Øresund. Hans Borg „Krogen“ var bestemt til at beherske Sundet, saa han kunde kræve Told af de forbisejlende Skibe. — Man antager, at Øresundstolden oprindeligt var et Vederlag, der ydedes Danskerne, fordi de holdt Farvandet fri for Sørøvere. Og hermed stemmer det godt, at det var Skik at føre fangne Sørøvere til Helsingør og henrette dem der. Her, hvor de fremmede betalte deres Afgift, kunde de samtidig paa Stejlerne ved Strandbredden iagttage Sørøvernes dinglede Kroppe, Beviset for, at Danskerne opfyldte deres Hverv.

Paa Grund af sin udsatte Beliggenhed blev Helsingør ofte hjem søgt af Fjender. Det gamle Flynderborg formaaede ikke at værne den. 1289 kom den norske Konge *Erik Præstehader* herved for at hjælpe Marsk Stig og de fredløse, og den 6. Juli „begav Kongen sig til Lands og brændte Helsingør udi Aske“. 1312 og senere 1369 blev den plyndret af *Hansestæderne*, hvem Valdemar Atterdag 1370 maatte overlade Byen for et Tidsrum af 15 Aar.

Erik af Pommerns Bestræbelser for at drage Handelen paa Østersøen igennem Øresund fandt selvfølgelig Modstand hos *Lybækkerne*, som derved mistede deres Mellemandel; men hans ny Borg synes i henvend et Hundrebaar at have været stærk nok til at værne Byen, der nu efter Sundtoldens Indførelse har sin første Blomstringsperiode. Da Lybækkerne 1512 angreb den, blev de slaede tilbage, og Dan-

skerne hoverer i en gammel Vise over, at de lybske Kugler kun havde ramt en gammel Kat:

„De skøde en Kat for Helsingørs Hus,
den samme fanger end Rotter og Mus.“

1523 angreb de atter Byen, og denne Gang hedder det, at Helsingoranerne skyndte sig til Skovs med, hvad de kunde bjærge, medens Fjenderne afbrændte Byen. Da Lybækkerne 1535 kom igen som Kristian II's Forbundsfæller, erobrede de Helsingør og tilbød endogsaa Henrik VIII af England at overlade ham den. Men 1536 sejrede Kristian III over Lybækkerne. Helsingør blev tilbageerobret, og den lybske Admiral *Marcus Meyer*, som var tagen til Fange, blev ført til Helsingør, hvor han blev lagt paa Pinebænk og henrettet d. 13. Juni 1536. Hermed var Lybækkernes Rolle udspillet i Helsingør som i det øvrige Danmark. Og da Byens Kloster samtidig ved Reformationens Indførelse ophævedes, forsvandt lidt efter lidt to Samfundsklasser, som havde præget det middelalderlige Helsingør: de lybske Kræmmere og Tiggermunkene.

Naar Østersøens Handelsvej nu efter langvarige Kampe var forlagt til Øresund, var det en Sejr for *Nederlænderne*, hvis pengestærke Handelsmænd nu trængte sig frem som Arvtagere til den Indflydelse, de nordtyske Stæder havde mistet, og det ikke mindst i Helsingør. Det er mere end en Tilfældighed, at den handelskyndige *Sigbrit Willumsdatter*, som paa Kristian II's Tid forvaltede Øresundstolden, netop var Hollænderinde, og at Hollænderne „i forrige Tider“ kaldte Helsingør „*Lille Amsterdam*“. Mange nederlandske Købmænd bosatte sig i Helsingør, og en stor Del af de ved Kronborgs Opførelse indkaldte nederlandske Haandværkere

blev efter Slottets Fuldførelse boende her. Ikke alene det i nederlandsk Renæssancestil opførte Slot, men ogsaa enkelte Borgerhuse i Helsingør staar som varige Minder om den nederlandske Paavirkning.

Tyskerne glemte imidlertid ikke Helsingør. Mod Slutningen af det 16. Aarhundrede møder de i stort Antal som fredelige Gæster. 1576 er de fremmede saa mange, at de danner en egen *tysk-nederlandsk Menighed*, som af Frederik II faar Lov at benytte den mindste af Byens Kirker. Blandt de til Kronborgs Opførelse indkaldte Haandværkere var ikke faa Tyskere; men det er dog navnlig paa Trediveaarskrigens Tid, at tyske Haandværkere i stort Antal søger hertil. Det faldt naturligt for de helsingørske Haandværkerlav at slutte sig til de tyske Lavskorporationer. Tysklands nære Beliggenhed gjorde Udslaget. Aar for Aar vokser den tyske Indflydelse, og i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede maa den siges at have sejret over den nederlandske.

Som Opførelsen af Krogen Slot og Karmeliterklosteret betegner den første Opgangsperiode for Helsingør, saaledes er Kronborgs Bygning Indledningen til *Byens anden Opgangstid* i Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede.

Til det Opsving, som Byens Handel og Haandværk tog ved Tilgang af friske Kræfter, kom nu det fornemme og festlige Præg, som Helsingør fik, naar Frederik II og Kristian IV, som det ofte var Tilfældet, opholdt sig paa Kronborg.

Selve *Kronborgs Indvielse* fejredes med stor Honnør. Inden- og udenlandske Ministre med Damer og Jomfruer var inviterede „og var her da megen Pragt og Herlighed“, hedder det i Beretningen. Paa Strandbredden nord for Slottet blev afbrændt et mægtigt Fyrværkeri, og et i Festens Anledning paa Grønnehave opført Kastel bombarderedes med 86000 Skud.

Endnu mere storslaaede var dog de Festligheder, hvormed Kristian IV her fejrede sine to Søstres Giftermaal. I August 1589 blev den yngste, Prinsesse Anna, paa Kronborg formælet med Jacob VI af Skotland, der dog ikke selv

Færgestræde ved det gamle Apotek.

var mødt, men repræsenteredes af en Gesandt. Den 1. Septbr. begav hun sig med 14 Krigsskibe paa Rejsen til Skotland; men heftige Storme nødte Flaaden til at søge ind til den norske Kyst. Det opklaredes senere, at det var Hekse, der havde foraarsaget Stormen ved at sende et Par Djævlé i en tom Øltønde efter Flaaden, og baade i Danmark og Skotland maatte en Mængde Kvinder bestige Baalet for denne Bedrift. Kong Jacob var imidlertid draget sin Brud i Møde. Brylluppet stod i Oslo, og i Januar 1590 kom de nygifte til Kronborg, hvor de forblev en Maanedes Tid. Her fordrev man Tiden med Ridderspil, Optog, Dyst- og Ringrending, Dans, Fyrværkeri, latinske og danske Komedier, Jagt, Væddeløb og Spilfægning af Skibe, saa at „ingen Dag gik hen, uden at noget nyt blev paafundet til Forlystelse og Tidsfordriv“. Paaskedag fejredes saa Prinsesse Elisabeths Bryllup med Hertug Henrik Julius af Brunsvig, og først derefter drog Kong Jacob hjem. I Helsingør har man bevaeret Mindet om hans unge Dronning i Gadenavnet „Anna Queens Stræde“.

Ogsaa Adelen synes at have været saa talrigt repræsenteret i Helsingør, at Byen har baaret Præg deraf. Den kongelige Lensmand paa Kronborg hørte selvfølgelig altid til Rigets fornemste Adel; og under de fyrstelige Fester paa Kronborg vrिमlede det med adelige Herrer og Fruer i Byens Gader. Adskillige Adelsmænd ejede Gaarde i Helsingør, og man træffer ikke sjældent adelige i Byens Raad.

I Fredsaarene efter 1536 havde Byens hjemlige Borgerstand arbejdet sig op. Øresundstolden drog den væsentligste Del af Danmarks Handel paa Udlandet til Helsingør, og Frederik II, som gerne saa en statelig By vokse frem ved sit pragtfulde Slot, gav de helsingørske Købmænd mange Særrettigheder. Byen voksede derfor stærkt. 1570 havde den kun c: 2500 Indbyggere; men trods en Pest, som 1580 skal have bortrevet 1200 Mennesker, havde den allerede 1587 naaet 5000. Og Væksten fortsattes om end i ringere Grad et Stykke ind i det 17. Aarhundrede. Indenfor Danmarks nuværende Omraade var det kun Hovedstaden, der overgik

Renæssancehus fra 1592. Strandgade Nr. 55.

Helsingør i Folketal, og selv for denne var Sundtoldsstaden en ikke ufarlig Medbejler.

Ogsaa indenfor Haandværkets og Industriens Omraade er der stor Fremgang. Kristian IV oprettede her sit „*Gethus*“, et Kanon- og Klokkestøberi, hvor man iøvrigt udførte mange mærkelige Arbejder fra den Charitas, som endnu staar øverst paa Springvandet paa Gammeltorv i København, til et Par Kobberstøvler, som „hans Majestæt bruger at bade Benene udi“. Her anlagdes ogsaa den kongelige *Vævergaard*, hvor de kendte historiske Gobeliner til Kronborg vævedes. Ved samme Tid reorganiseredes Byens Haandværkerlav efter udenlandsk Mønster. Det religiøse Præg fra Gildernes Tid forsvinder, og faglige Hensyn træder i Forgrunden. Dygtige Mestre staar i Spidsen for Lavene. Snedkernes Oldermænd *Jesper Mathiesen* udførte Snedkerarbejdet paa Kronborg, og Smedenes Oldermænd *Caspar Fincke* smedede det prægtige Jerngitter for Kristian IVs Kapel i Roskilde Domkirke og satte i selvbevidst Følelse af sit Arbejdes Fuldkommenhed følgende Linier paa Fodrammen:

Caspar Fincke bin ich genant.
Dieser Arbeit bin ich bekant.

Netop paa Lavslivets Omraade bærer Helsingør Præg af at være en Verdensby. Paa den ene Side optræder Lavsmestrene kraftigt for at faa deres Særrettigheder opretholdt og er ikke bange for at møde i Flok og selvbudne paa Raadhuset for at sætte deres Krav igennem. Paa den anden Side er Lavsprivilegierne intetsteds i Danmark vanskeligere at opretholde end her i den livlig trafikerede Sundtoldsstad, hvor Afsætningsmulighederne var næsten ubegrænsede, og Indførsel af fremmede Varer vanskelig at kontrollere. At udelukke fri Konkurrence var her næsten umuligt. Paa Torvedagene rasede her Kampen mellem Frihandelens Udøvere og Reglementets Forkæmpere, Torvemesteren og hans talrige Hjælpere, som konfiskerede Varer og anbragte ulovlige Opkøbere i Gabestokkene paa Torvet. Men trods alle

Bindingsværkshus fra c. 1600. Stengade Nr. 20.

Foranstaltninger drog Skarer af helsingørske Høkersker over Sundet for paa ulovlig Vis at opkøbe Varer af Bønderne udenfor Landskrona og Helsingborg, saa at man endog maatte forbyde enhver helsingørsk Kvinde at drage til Helsingborg paa Torvedagene og true enhver, der vovede at færge hende over, med 8 Dages Ophold i Raadhuskælderen. Det var derfor ikke alene for at værne Byen, men ogsaa for at hindre Frihandelen, at Kristian IV tog fat paa at omgive Byen med en Ringmur, der dog kun blev fuldført paa Søsiden.

Kristian IVs Helsingør var paa Vej til at blive en Storstad; men i saa Henseende naaede Sundtoldsstaden dog aldrig videre end til en god Begyndelse. Hvad Frederik II's og Kristian IV's Bestræbelser havde udrettet, tilintetgjordes ganske i de følgende Krigs- og Pestaar. Men Helsingørs Stortid omkring ved 1600 gav dog Byen et Verdensry, som den beholdt, og som den endnu i vore Dage har fremfor andre danske Provinsbyer.

I ingen dansk By var Svingningerne mellem Op- og Nedgangstider saa stærke som i Helsingør. I Fredstid laa Sejlerne tæt paa Rheden, og Pengene strømmede ind, saa man om end med nogen Overdrivelse kaldte Byen „de danske Kongers Guldbjærg“. Men Byens Beliggenhed og Sundtoldsinstitutionen, som gav saa store Fordele, medførte ogsaa store Farer. Med den livlige Tilstrømning af fremmede var pestagtige Sygdomme her hyppigere end andensteds, og i Krigstid led Helsingør større materielle Tab end nogen anden dansk By, først og fremmest derved, at Sundtrafikken, Byens vigtigste Indtægtskilde, standsedes, og dernæst ved Troppeoverførsler til Skaane og dermed følgende store Indkvarteringsbyrder.

Allerede under *Kristian IV's sidste Krig* med Sverrig klages der fra Helsingør i stærke Udtryk over Indkvarterin-

Bindingsværkshus fra c. 1620. St. Annagade Nr. 13.

gen. Borgerne „gaa næsten nøgne og have ikke det tørre Brød til dem eller deres Børn. En Del har lukket Døren til, fordi der intet er i Huset, og en Del er rømt Byen. Her er en saadan Raaben og Skrigen, at Gud maa forbarme sig derover. Soldaten raaber og klager, at han intet kan faa i sit Logement. Borgeren græder og klager, at han ikke længer har noget at give ham og heller ikke noget til sig selv, thi det er alt udtæret, saa de lægges nu i Hobetal ovenpaa hverandre, hvorom der er en saadan Overløben, Klagen og Truen, Skælden og Banden, at Øvrigheden har ingen Ro eller Fred i deres Huse enten aarle eller silde.“

1654 hjemsogetes Byen af en hæftig *Pest*, der ogsaa rasede i København, hvor den bortrev 8000 Mennesker. Hvor mange Ofre den krævede i Helsingør, vides ikke; men alene af Helsingørs Smedelav, som talte 15-20 Mestre, døde 63 „gamle og unge“, saa det er rimeligst, at Byen har mistet opimod en Fjerdedel af sine Indbyggere.

Næppe var Pesten forbi, før *Svenskekrigen* 1658-60 begyndte. Helsingør fik nu i Indkvartering Karl Gustav, hans Dronning, alle deres Hoffolk og Sverrigs Rigsraad samt over 5000 Mand svenske Tropper, som tog, hvad de havde Brug for, og hyppig ikke betalte, „som de sagde ikke var Manér“, men gav „blodige Hoveder, Hug og Slag“. Under Belejringen af Kronborg blev mange af Byens Huse og Gaarde nedskudt. Endvidere fik Helsingoranerne store Udgifter til Forplejning af de saarede saavel fra Kronborgs Belejring som fra Søslaget mellem den hollandske og svenske Flaade. Ved Fredslutningen maatte de endelig transportere hele den svenske Hær over Sundet, ved hvilken Lejlighed nogle Afdelinger forblev i Byen 4-6 Uger. Borgmester og Raad opgør Byens Tab til over 300,000 Rigsdaler, men tilføjer, at det i Virkeligheden er langt større, og at Befolkningen er ganske ruineret.

Under den *skaanske Krig* 1675-79 blev 16000 danske Soldater landsat ved Helsingborg, og Kronborg, som var et vigtigt Støttepunkt for Hæren, fik en stærk Besætning, der paany voldte Helsingoranerne store Udgifter. Vel led Byen

ikke saa kolossale Tab som i Svenskekrigen; men selv i Fredstid havde Kronborg i de følgende Aar som Grænsefæstning en betydelig Garnison, der var til stor Byrde for Byen, men samtidig bidrog til at give Bylivet her et overordentlig livligt Præg. Ved Nattetid var „Grassatengaaen, Spil, Leg, Hujen og Skrigen med blotte Kaarder i Hænderne“ almindelig i Byens Gader. I Torveboderne boede „mange Soldater og andre gemene Folk, som med Kvinder og Børn, fremmede til stort Spektakel drive megen Uterlighed, som for Høfligheds Skyld ej nævnes bør.“ Og i Hjemmene var Sammenstød mellem Borgerne og de indkvarterede Soldater hyppige. Kun faa civile var saa tapre som den helsingørske Borgerkone, der slog Lars Soldat til Jorden og „holdt ham fast i Haaret, saa han ej fra hendes Haand kunde vige“, medens hun samtidig bed en anden Soldat, der kom ham til Hjælp, i det ene Ben. I Reglen var det Soldaterne, der sejrede. Saaledes pryglede de engang hele Helsingørs Smedelav, satte Oldermænden i Klemme mellem to Halvdøre og kastede Underfogden i Rendestenen. Man forstaa derefter, at en og anden Borger „med største Forbandelser nægtede at modtage Indkvartering“.

Ved den *store nordiske Krigs* Udbrud 1709 maatte Helsingør endnu engang døje ikke alene Krigens Byrder, men ogsaa Pestens Rædsler. Efter et Nederlag, som den danske Hær led ved Helsingborg d. 10. Marts 1710, blev de saarede Soldater ført til Helsingør. Fra de nordtyske Stæder kom der samtidig *Pest* til den af syge og saarede opfyldte By. I 1711 afspærredes Helsingør fra Omverdenen og overlodes til sin Skæbne, og i Løbet af dette Aar døde der ialt 1800 Mennesker eller over en Tredjedel af Byens Befolkning. „Saa mange vare det svundne Aars Døde, som Morderenglen efter Guds Befaling til Straf for vore Misgerninger med sin tunge Haand bortrev“, hedder det i St. Olai Kirkebog. Af alle de Knæk, Byen havde lidt, var dette det føleligste, Byens Næringsliv var fuldstændig lammet, og endnu 1717 stod henimod Halvdelen af Byens Huse og Gaarde forfaldne og ubeboede.

Kun langsomt rettede Helsingør sig efter Pesten. Endnu 1753 var dens Indbyggerantal kun 3400. Derefter var Fremgangen noget større; men ved 1801 havde den dog kun naaet 5300. Den tyske Indflydelse var nu ganske forsvindende. Derimod spiller Englænderne ved den Tid en stor Rolle i Byens Handelsliv. Blandt Byens Købmænd og Skippere træffes en Mængde engelske Navne. 1793 dannes der endog en særlig *engelsk Menighed*, der oprettede en Kirke, som bestod til 1835. — Man arbejdede i det 18. Aarhundrede ivrigt for ved Privilegier at fremhjælpe Industrien, saaledes ogsaa i Helsingør. Det betydeligste Foretagende her var Anlægget af *Claessens Reberbane* i Lundegade. Og da man her anvendte en ny patenteret Fremgangsmaade, ved hvilken et Tov kunde snos saaledes, at alle dets Traade spændtes lige stærkt, var den helsingørske Rebslagerkunst højt anset, og England købte endogsaa Tovværk til sin Flaade her.

Det var dog ikke Industrien, men *Sundtrafikken*, der bragte Byen paa Fode. I Aarhundredets Løb oprettedes her Konsulater for de fleste europæiske Magter, store Skibsklareringsforretninger voksede frem, som bragte mange Penge til Byen, og blandt de helsingørske Færgemænd, som udgjorde en Fjerdedel af Byens virkelige Borgere, var der Travlhed og Velstand. Helsingør høstede Frugterne af Danmarks lange Fredsperiode 1720-1800. Paa enkelte kulturelle Omraader er den i Aarhundredets sidste Halvdel en Foregangsby. 1769 faar den sin første Avis. 1786 stiftedes her „Øresunds Toldkammers Friskole“, et Opfostringshus, der i sin Art er enestaaende udenfor København. Og 1802 oprettes her en Søndagsskole for Haandværkere, den første Begyndelse til en teknisk Skole i en dansk Provinsby. Fremgangen i denne Periode formaede dog kun at oprette den Skade, som Pesten 1711 havde forvoldt, men ikke at hæve Byen til den Anseelse, som Kristian IV's Helsingør havde.

Det 19. Aarhundrede indlededes med en Nedgangstid under Napoleonskrigene, og særlig i Krigsaarene 1807-14, der i kort Tid gjorde Helsingør til en lille, fattig By. Hvor følelig Nedgangen var, vil et Par Tal vise. I Fredsaaret 1802 passe-

Raadmand Niels Dahls Hus fra 1739. Stengade Nr. 64.

redes Sundet af 12164 Skibe, men i Krigsaaret 1808 kun af 121. Øresundstoldkammeret mistede altsaa saa godt som hele sin Indtægt og inddrog derfor de betydelige Tilskud, det plejede at yde til Byens Skole-, Fattig- og Hospitalsvæsen. Al Handel paa Søen standsede, Skibsprovierteringsforretningerne sygnede hen, og Byens ellers saa velstaaende Færgemænd sad i Krigsaarene erhvervsløse, saa at man endnu 1815 mente helt at maatte fritage deres Børn for Skolegang, fordi Forældrene ikke kunde ernære sig uden Børnenes Hjælp. De første Tegn paa bedre Tilstande er Oprettelsen af et kommunalt Skolevæsen 1822 og en betydelig Udvidelse af Havnen 1824.

I Løbet af 1820-erne og 30-erne forvandt man Følgerne af Krigen. Folkemængden tiltog, men synderlige Fremskridt spores ikke. Helsingør var endnu da en By i de gammel-dags Former. De gamle Tranlamper, der før dinglede i en Jernkæde tværs over Gaden, var ganske vist efterhaanden bleven anvragt paa Murene, og i Stedet for den ene Rendesten i Gadens Midte havde man i hvert Fald i Hovedgaderne faaet en ved hvert Fortov med solide Rendestensbrætter ud for Portene; men dermed er ogsaa de væsentligste Forandringer nævnt. Folkelivet trivedes stadig paa gammeldags Manér. Haandværkerne fejrede deres Skiltflytninger og deres Majfester i Hammermølleskoven. Færgemændenes Lav, der var Byens største, foretog ved Fastelavnstid sin festlige Kanetur til Fredensborg i fuldriggede Baade forspændt med 4-6 Heste. Og ved Paasketid morede Ungdommen sig med den saakaldte Bloksbjærgridning, ved hvilken man i Procession gik Byen rundt med en stor Dukke paa en Stang under Opsangen: „Nu rider vi til Bloksbjærg, til Bloksbjærg, til Bloksbjærg“. Alt gik paa gammel Vis, som det var gaet i Aarhundreder. Kun paa et enkelt Punkt var der kommet noget Nyt: det selskabelige Samkvem med Genboerne hinsides Sundet.

Der var Aarhundreder gammelt Fjendskab mellem Svenske og Danske, og ofte havde Striden staaet ved Sundets

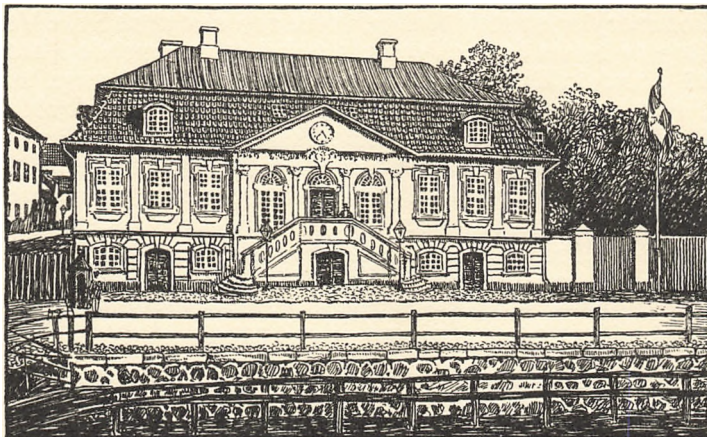
Bred. Men naar Kampen var endt, gik det fredelige Samkvem mellem Genbobyerne sin vante Gang. Og et Felt var der, hvor Helsingborgere og Helsingoranere altid rakte hinanden en hjælpsom Haand. Naar i mørke Nætter de tætbe-mandede Smuglerbaade med Pilens Fart skød over Sundet, manglede Brodersindet aldrig. Hvor praktisk var det ikke, om den Baad, der førte nogle Tønder Brændevin til Sverrig tog et Par Ruller Klæde med tilbage. I vor Tid trives Smugleriet kun i det smaa; men i gamle Dage var det en Næringsvej, hvis Udøvelse styrkede den gensidige Sympati mellem de to Sundbyers Befolkning. Bortset fra denne lokale Undtagelse holdt Nationalhadet mellem Svenske og Danske sig imidlertid ind i det 19. Aarhundrede og uddybedes endogsaa, da Danmark 1814 maatte afstaa Norge. Men Omslaget var nær. 1829 lyder den svenske Digter Tegnér's bekendte Ord: „Söndringens Tid er förbi“. Og 1838 indleder et Møde mellem Studenterne i København og Lund den Række Sammenkomster mellem Broderfolkene, som blev Udslaget af den voksende Samfølelse.

Intetsteds trivedes Skandinavismen frodigere end i Genbobyerne ved Sundet, der paa Forhaand havde adskillige Tilknytningspunkter. I Aarene 1838-46 gik det her Slag i Slag med Sammenkomster mellem Helsingoranerne og deres Frænder i Landskrona og Helsingborg. Ved Vintertid — Vintrene var i disse Aar saa strenge, at Sundet meget ofte var tillagt — gik Folketog over Isen, hvor der mellem Helsingør og Helsingborg ligefrem var lavet en Landevej, ved hvilken de handlende havde opført Boder, hvorfra de solgte Forfriskninger. Og om Sommeren saa man Gang paa Gang hele Flotiller af Robaade staa ud fra Sundets Bred for at gæste Brødrene hinsides. Man hejste Genbobyernes Flag og landede under Velkomstsange, der undertiden var saa viseligt indrettede, at de kunde synges vekselvis paa Melodierne: „Vift stolt paa Codans Bølge“ og „Kung Carl den unge hjelte“. Et Minde fra disse Sammenkomster er et sølvbeslaaet *Drikkehorn*, som Helsingborgerne 1838 skænkede

Helsingør, og som nu opbevares paa Byens Museum. Det bærer som Indskrift følgende Vers af Havamaal:

Til trofast Ven
er der Genvej,
selv om han bor fjærnt.
Ved Du, at Du har en Ven,
da vær ham tro.
Og vil Du nyde godt af ham,
da skal Du blande Sind med ham
og bytte Gaver
og besøge ham ofte.

Øresundstoldkammeret. Opført 1740. Nedrevet c. 1860.

Hvor ejendommelige de her anførte Træk af helsingørsk Folkeliv end kan være, staar dog tilbage at omtale det mest karakteristiske, det travle Liv om det gamle Øresundstoldkammer, der just giver denne By sit Særpræg fremfor Alverdens andre. Vi skal derfor give en Skildring af dette, saaledes som det i Følge Øjenvidners Udsagn formede sig i Sundtoldens sidste Dage:

* * *

Det har været Vindstille i nogle Dage. Skib ved Skib er ankre op for at vente paa god Vind til at slippe gennem Sundet. Enkelte Skippere har ladet sig færgе ind til Helsingør og indlogeret sig i Beværtningerne i Havnekvarteret for at nyde Bylivets Glæder under det ufrivillige Ophold. Men Ventetiden er dyr. Om Dagen spejder de mod Vindfløjen, og om Natten lytter de spændt efter Vægterens Sang, thi naar Verset er ude, raaber han, hvad Vinden er. Endelig

kommer der en rask Kuling. Hver søger ud til sit Skib. Ved Daggry hejses der Sejl overalt, og hele den ventende Flaade af Handelsskibe staar ind gennem Sundet. Længe har Færgemændene paa Toldboden ventet paa dette Øjeblik. Nu kommer der Liv i den hele Skare. Travle som Bier farer deres Baade ind og ud af Havnen for at hente Skibskaptajnerne eller bringe dem ud igen. Kadrejerne lægger bi, og Handelen begynder. Hist og her, hvor Kaptajnen er gaaet fra Borde, betaler en Matros, som er i Betryk, sin Skraa og Kognak med en Ende Tov, som i Stilhed glider ned i Baaden. Kadrejereren forstaar det mindste Vink i saa Henseende. Iøvrigt passiarer alle Nationer her paa det vidunderlige Sømandskaudervælsk, som er gangbart Verden over.

Paa Brohovedets Trappe modtager Havnebetjenten de fremmede Kaptajner med sin Lektie: Hvorfra? Hvorhen? Hvorlænge under Vejs? Syge eller døde? o. s. v. Han kan levere Ramsen paa Engelsk, Tysk eller Fransk, som det gøres fornødent. Naar Forhøret er endt, sætter han en Billet fast i en Klemme paa Enden af en lang Stok og rækker den ud til Kaptajnen. Nu gaar Turen videre tværs over Havnen til en lille Trappe, der fører op til en Pavillon, gennem hvilken Kaptajnen træder ud paa Pladsen foran Øresundstoldkammeret.

Her venter Handelshusenes og Skibsklarerernes Betjente, de saakaldte „*Brokapere*“ paa ham. De stimler om ham og raaber i fremmede Tungemaal: „Vi har Breve til Dem! Vi har Fragter! Kaptajn N. N. fra Deres By klarer hos os! o. s. v.“ Fra alle Kanter trænger Sværmen paa, saa enhver uindviet „maatte tro, det var en Flok afsindige eller Røvere, der bemægtigede sig et Offer“. Der er mange Klareringshuse, saa Konkurrencen er stor. Endelig trækker den lykkelige af med Kaptajnen, og de andre vender tilbage til Pavillonen, hvor Kampen begynder forfra, naar den næste Kaptajn om et Øjeblik træder ud.

Fra Brokaperens gridske Flok kommer Kaptajnen nu ind i en Sværm af Slagtere, Grønhandlersker, Fiskerkoner og „*Seelenverkoopere*“. De sidste er Værtshusholdere, hos

hvem fattige Matroser kan leve paa Kredit, indtil Værten en skønne Dag forhyrer dem og gør sig betalt ved Forskud paa Hyren. Matrosen bliver da drukket fuld og afleveret.

Det ene Læs Viktualier efter det andet bringes ned i Baadene. Slagterne har maattet slagte hele Natten for at kunne levere Kød nok. Kaptajnen betaler sin Told og sin Proviant. Overalt møder der ham venlige Ansigter og hjælpsomme Hænder. Den gode Vin, der vanker i Handelshusets Skipperstue, bringer ham i løftet Stemning. Lidt efter lidt glider hans Penge i Helsingoranernes Lommer. Og naar han ikke har mere at betale med, fører Færgemændenes raske Aaretag ham ud til Skibet. Det gælder om hurtigt at finde en ny Kaptajn med fulde Lommer.

En Del af Kaptajnerne kommer med egen Baad, og de fremmede Matroser, der saaledes faar en ekstra Landlov, søger da til Butikker og Kipper,

Svalegang. Strandgade Nr. 91.

hvor Geneveren flyder i Strømme. Selvfølelsen vokser hos de indfødte som hos de fremmede, og snart »veksler „danish bugger“, „english bugger“, „son of a bitch“ og andre yndede Talemaader med Slag, Snudedrag og Spark af Støvlehæle«. Men det hører med til det ægte Sømandsliv, og ingen Matros er helbefaren, før han har faaet Prygl i Helsingør, hedder det.

Men ude i Sundet ligger Korvetten „Saga“ for at passe paa, at intet Skib slipper igennem uden at tolde.

Port i Strandgade Nr. 81.

Skønt Pengene strømmede livligt ind, var der dog meget faa rige Folk i Helsingør. Hvad der kommer let, gaar let. Man tjente mange Penge, men brugte dem ogsaa. Byens Honoratiories, Embedsmændene ved Øresundstoldkammeret, de mange fremmede Konsuler og Skibsklarererne levede efter Princippet: „A short but a merry life.“ Og Eksemplet smittede nedefter.

Helsingoranerens Temperament var præget af de ejendommelige Vilkaar, hvorunder han levede. Brat og vold-

somt vekslede her bovnende Velstand og ussel Fattigdom med Sundtrafikkens Trivsel eller Standsning. Hvad forslog den enkeltes Energi eller Sparsommelighed overfor de ydre Magter, der uberegneligt og uafvendeligt bestemte Byens Skæbne. Og maatte man suge paa Labben i de onde Aar, hvorfor saa ikke tage Revanche i de gode.

Vi gengiver her en helsingørsk Drikkevise, som under Titlen „Stemninger og Tilstande“ blev trykt 1847 til Brug ved en Festlighed i „Øresundsforeningen“, Byens fineste Klub, og som just giver et tro Billede af helsingørsk Leben og Tankegang i de gode Tider:

I Helsingør tæt ved Kronborg Slot,
der bor man saa herligt og lever saa godt.

Der Maadeholdsselskaber inte er kendt,
med Sædelighed er det slet bevendt.

Man spiser sin Mad og drikker sin Vin,
og mange der drikker sig fulde som Svin.

De gamle saa lystigt paa Knejerne gaa,
de unge, de gør vist ligesaa.

Men trods det, at Byen saa slemt er i Ry,
saa er det min S'æl en fortræffelig By.

Thi fylder nu Glasset og drikker dens Skaal,
dens Lykke var stedse vort Ønskes Maal.

En Skaal for det sølverblaa bølgende Sund,
som kranser om Kysternes Bøgelund.

Gid Skibe i Mængde maa Fæstningens Vold
passere og dygtigt betale i Told.

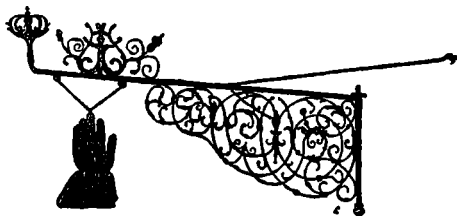
Thi af den Told vor Profit vi ta',
Vi har jo ej andet at leve a'.

1857 ophævedes Sundtolden. De nordamerikanske Fri-stater havde 1855 stillet Fordring herom, og Ønsket blev nu imødekommet. Danmark fik 70 Millioner Kr. engang for alle i

Stedet for en aarlig Indtægt af 4-6 Millioner Kr. Det var Tidens Krav, der skete Fyldest. Den 31. Marts 1857 klarerede det sidste Skib sin Øresundstold. Korvetten „Saga“ forlod sin Post, og Sundtoldens Saga var slut.

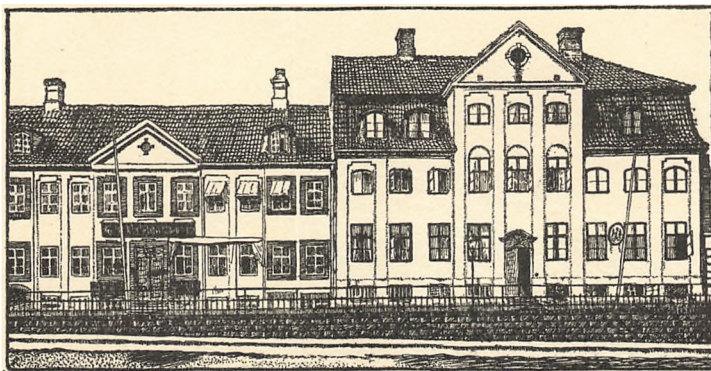
For Helsingør blev der Nedgang. De velstillede Skibs-klarerere, der før som Grever og Baroner havde færdedes med deres Damer til Hest gennem Byens Gader, forsvandt lidt efter lidt. Færgelavet sygnede hen og ophævedes helt 1882. Paa faa Aar mistede Byen 1000 Indbyggere. Det var ikke alene Sundtoldens Ophævelse, der bragte økonomisk Tilbagegang; men efterhaanden som de hurtigtsejlende Dampskibe, der aldrig skal vente paa Medbør, afløste Sejlskibene, blev Handelen paa Søen mindre og mindre.

Men handlekraftige Mænd tog fat for at bøde paa Tabet. 1882 oprettedes Jærnskibsværftet, der beskæftiger over 1000 Arbejdere. Helsingør voksede og naede et Indbyggertal af 15000. Dampfærgeforbindelsen med Helsingborg oprettedes. Nordbanen, Kystbanen og Hornbækbanen anlagdes, Marientyst moderniseredes, det store Kurhotel og Villabyen opførtes. Og Landliggernes Villarække strakte sig langs Sundet mod Nord og Syd. Verdenslivet vaagnede atter i det gamle Helsingør.

Det gamle Apotek. Strandgade Nr. 77.

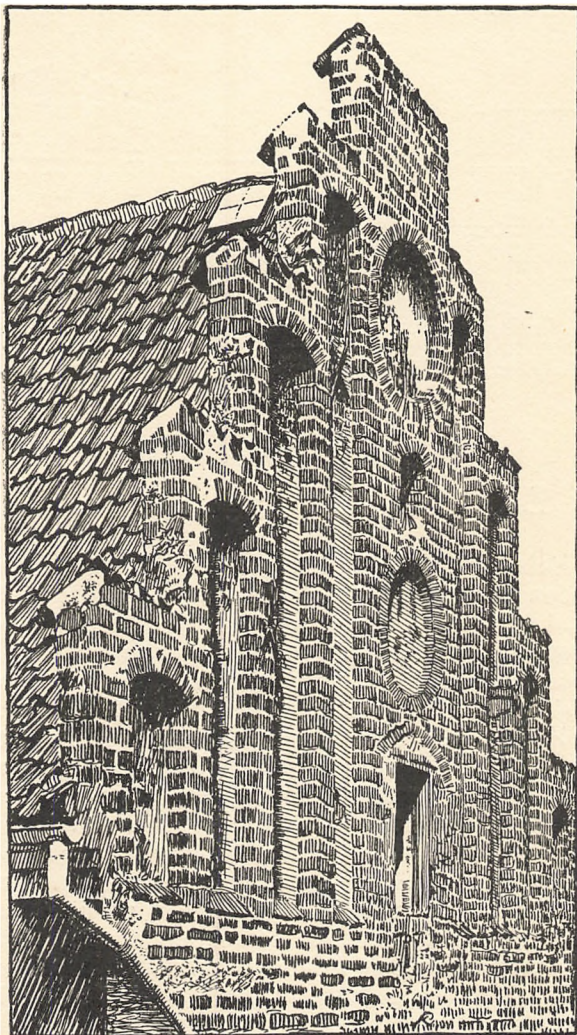

Fra Havnepladsen. Stengade Nr. 77 og 79.

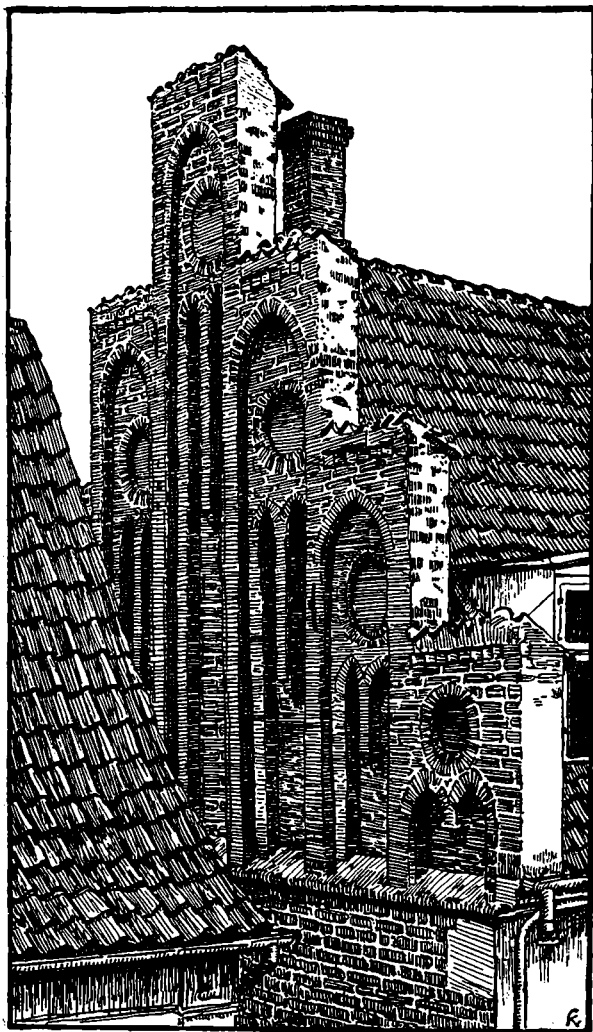
DET GAMLE HELSINGØR

Det Helsingør, som vi i det følgende skal henlede Opmærksomheden paa, er hovedsagelig den forhenværende Sundtoldsstad, den Del af Byen, som laa indenfor de gamle Byporte, og som i Modsætning til de senere tilbyggede Villakvarterer som Helhed bærer et gammeldags Præg og har historisk og arkitektonisk Interesse.

For Forstaaelsen af den gamle Bys Forhold er det nødvendigt at oplyse, at den nuværende Havn ikke eksisterede i ældre Tid. En Sandslette, „Grønnehave“, af hvilken der endnu er en Rest nord for Kronborg, strakte sig dengang hen imellem Slottet og Byen. Og indtil for et halvt Hundrede Aar siden førte en Allé i Fortsættelse af *Hestemøllestræde* tværs over det nuværende Havnebassin ud til Kronborg. Paa Sydsiden gik Vandet ind over det nuværende Banegaardsterræn. Her var Anløbsbroer for Skibene, og ved *Strandgades* søndre Side, der dengang var ubebygget, havde Kristian IV opført en Bymur, der strakte sig helt ud til Kronborg, og gennem hvilken man ad 6 Porte havde Ad-

Gavl af det gamle Apotek. Strandgade Nr. 77.

Gavl af den gamle Toldgaard. Stengade Nr. 66.

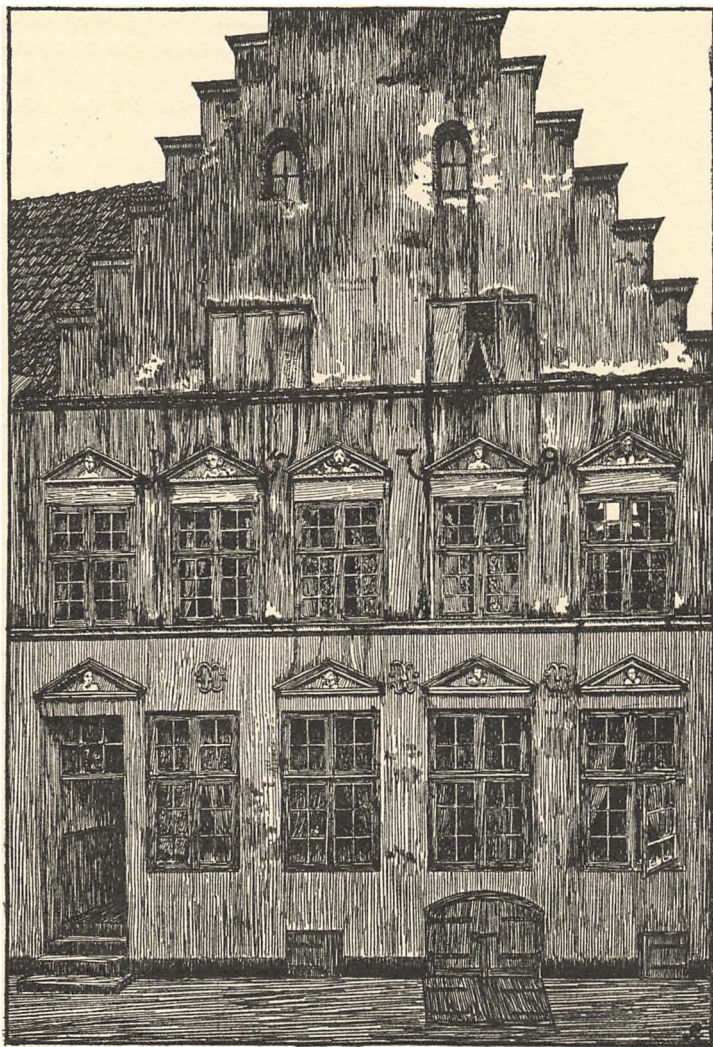
gang til Byen fra Søsiden. Den anseligste af disse Byporte, „*Strandporten*“ stod paa Pladsen foran det gamle Apotek. Den blev nedrevet for et halvt Hundrede Aar siden.

Men selv om de gamle Byporte er faldne, saa er der dog adskillige Minder bevaret fra den gamle By.

Først *Gadenavnene*. Intet af disse klinger som det magre Resultat af anstrengt Opfindsomhed paa Raadhuset. I Folke-
munde er de skabt, og fastslaaet gennem Aarhundreders Brug, fremgaaede saa at sige med Naturnødvendighed af Forholdene. Gaden langs Stranden hedder selvfølgelig *Strandgade*. Hovedgaden, hvor de rige Købmænd har opført Byens første Stenhuse, hedder *Stengade*, og Vejen ud til St. Annæ Kloster (nu Marienlyst Slot) *St. Annagade*. Da der senere paa dettes Plads opførtes et lille Slot, „Lundehave“, fik en anden Gade i samme Retning Navnet *Lundegade*. *Bjergegade* har sit Navn efter en Bakke, der hæver sig i Gaden, *Brøndstræde* efter en af Byens Brønde, *Stjernegade* efter en Gaard ved Navn „Stjernen“, og *Kongensgade* er Kongens Vej til Kronborg. Navne som *Kirkestræde* og *Hestemøllestræde* trænger ikke til Forklaring. *Groskenstræde* og *Grollowstræde* fortæller om fremmed Indflydelse. *Anna Queens Stræde* minder om Jacob VI's Dronning Anna (S. 18) og *Softegade* om Tyge Brahes lærde Søster Sofie Brahe, der i henved 30 Aar boede her. *Sudergade* eller, som den i Middelalderen hed, „Skomagerstræde“ (sutor = Skomager) er maaske Byens ældste Gadenavn og har sin Oprindelse af den middelalderlige Skik, at hvert Haandværk var samlet i sin Bydel.

Ogsaa Byens *Grundplan* er uforandret den gamle. *Strandgade* og *Stengade* svinger ganske lidt, følgende den oprindelige Kystlinie, og *Fiolgade* har en Krumning efter den gamle Bygrænse mod Vest, et Vandløb, der gik under Navnet „Grøften“. Men iøvrigt ligger Gaderne med regelmæssige Mellemrum og skærende hinanden under rette Vinkler som et Vidnesbyrd om, at Helsingørs Tilblivelse ligesom Sundtoldens Indførelse skyldes Erik af Pommerns Kongebud.

Slet saa sporløst er Tiden ikke gaet hen over *de gamle*

Renæssancehus fra 1579. Stengade Nr. 76.

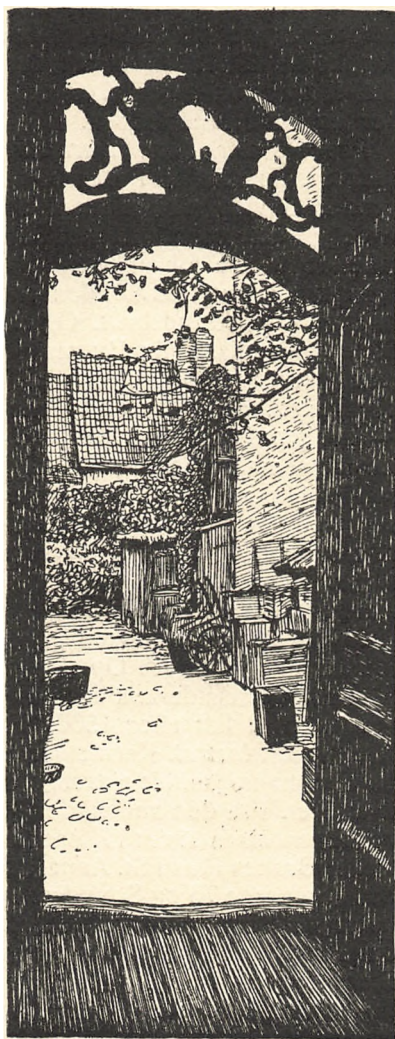
Gaard i Stengade Nr. 55.

Huse. Det gamle Øresundstoldkammer er revet ned, og mange stilfulde gamle Bygninger er gaaet samme Vej. Andre er i Tidens Løb ombyggede, saa man kun ved nøjere Eftersyn finder Spor af det oprindelige. Saaledes er det f. Eks. gaaet det 1905 ombyggede „Hotel Øresund“, som vi nævner, ikke fordi Tilfældet er særlig karakteristisk, men fordi denne Bygning er godt kendt af Byens Gæster. Den graa Cementpudskjuler Sporene af Bygningens Ælde; men Stentavlen over Hjørnevinduet bærer Aarstallet 1654, Slutstenen og Englefigurerne over Porten er fra samme Tid, og ved Ombygningen viste det sig, at Huset var en ret vel bevaret middelalderlig Bygning. Den, som med Sorg ser det karakteristiske gamle forsvinde, vil istemme det Klagesuk, som den ovennævnte Stentavle har bevaret for senere Tider: „Mangen en ærgrer sig over, hvad han ser, og maa dog finde sig i det, som sker.“

Vi vender os imidlertid fra det, som faldt, til det, som fik Lov at staa. Endnu er der bevaret saa mange gamle Bygninger i Helsingør, at den opmærksomme Iagttager ved en Vandring gennem Gaderne vil kunne følge det danske Købstadhus i dets forskellige Former fra Middelalderen til Nutiden.

Bedst bevarede er Bygningerne i den Del af Byen, vi har betegnet som *Sundtoldkvarteret*, den østlige Ende af Strandgade og Stengade fra Brostræde ved det gamle Apotek til Havnepladsen. Her rejste sig allerede i Middelalderen de velhavende Købmænds Stenhuse, og her var i Sundtoldens Dage Toldkammeret og Skibsklareringsforretningerne. Og senere, da Anlægget af Jærnbanen og Marienlyst Badehotel forlagde Byens Hovedfærdselsaare fra Stengade til Bjergegade, fik dette Kvarter Lov at ligge saa temmelig urørt.

Gaar man Strandgade ud til Havnepladsen, saa langt tilbage mod Hav-

Interiør fra Stengade Nr. 66.

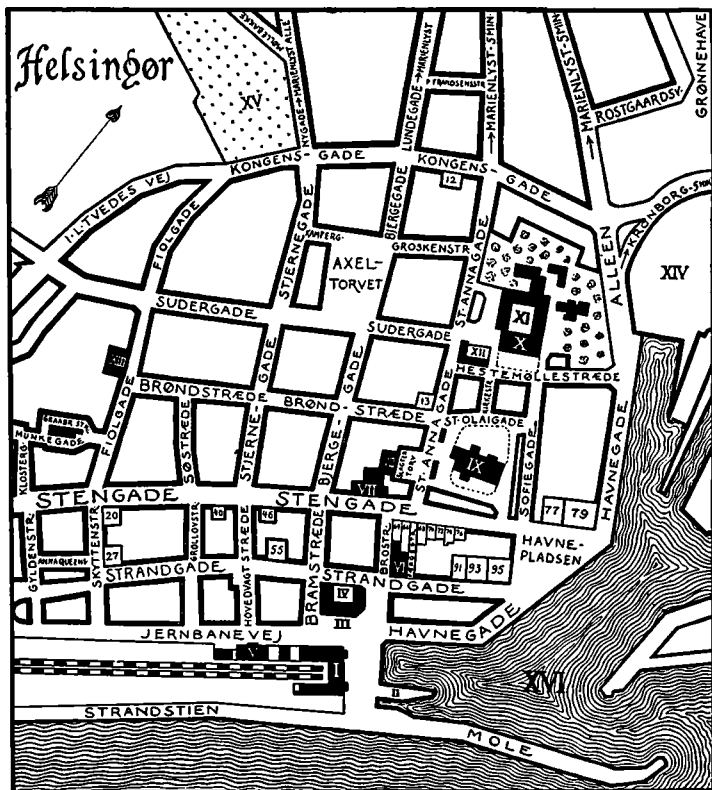
nen, at man paa een Gang kan overse den nordlige Side af Strandgade og Stengade, har man for sig en prægtig Række af det 18. Aarhundredes Patricierhuse, som i sin Tid indrammede det 1740 opførte *Øresundstoldkammer*, der laa paa Havnepladsen.

Paa Vejen fra dette *nyere Sundtoldkvarter* ind ad Stengade træffer man en Række Gaarde, der efter gammel Skik vender Gavlen mod Gaden. Stengade 76 præsenterer en nydelig Renæssancegavl med Sandstensornamenter og Aars-tallet 1579. De følgende tre Gaarde er fra Middelalderen og opført i Munkeskifte, den ene bærer et Kridtstensbaand med en religiøs Indskrift. Og endelig har vi i Stengade Nr. 66 en middelalderlig Bygning med en smuk gotisk Gavl mod det gamle Færgestræde. Vi er her ved *den gamle Toldgaard*. Kvarteret om denne og det gamle Færgestræde — det gamle *Sundtoldkvarter* — har i Tidens Løb faaet Lov til at staa urørt, medens Gaardene om det senere Øresundstoldkammer blev ombyggede. Og det snævre, mørke Færgestræde med de to middelalderlige Gavle, der vender ud imod det, og det lille interessante Bindingsværkshus, der skjuler sig i dets Midte, giver os et tro Billede fra det 16. Aarhundredes Helsingør.

Iøvrigt staa Helsingørs gamle Bygninger som de varige Minder om Byens tre Opgangsperioder. Den første af disse falder i Middelalderens Slutning fra Byens Grundlæggelse ved 1425 til lidt efter 1500. Fra dette Tidsrum stammer *Karmeliterklostret*, Karmeliterhuset i Hestemøllestræde og de førnævnte middelalderlige Bygninger i Færgestrædekvarteret. Fra den anden, der falder i Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, stammer *Kronborg*, Peder Brahes Hus i St. Annagade, de smukke Renæssancehuse Stengade 76 og Strandgade 55, samt endelig nogle velbevarede Bindingsværkshuse, blandt hvilke foruden det før-omtalte i Færgestræde kan nævnes de nylig restaurerede Stengade Nr. 40 og 20 samt Byens ældste Bindingsværkshus Strandgade Nr. 27, der bærer Aarstallet 1577. Den tredje Opgangstid falder i Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Fra denne er bevaret foruden det førnævnte yngre Sundtoldkvarter en Mængde Borgerhuse rundt om i Byen. Vi nævner som de interessanteste Stengade Nr. 64 og den svenske Konsulatsgaard, Stengade 46. Sin fyrstelige Repræsentant har denne Gruppe i *Marienlyst Slot*. Af den senere Tids Bygninger er kun Raadhuset fra Midten af det 19. Aarhundrede og Banegaarden fra 1891 af Interesse.

DET GAMLE HELSINGØR

I Banegaarden. II Dampfærgeren til Helsingborg. III Hornbæktoget. IV Toldkammeret. V Posthuset. VI Det gamle Apotek. VII Raadhuset. VIII Politistationen. IX St. Olai Kirke. X St. Mariæ Kirke. XI Karmeliterklosteret. XII Karmeliterhuset og Peder Brahes Hus. XIII Øresundshospitalet. XIV Jærnskibsværftet. XV Kirkegården. XVI Havnen. — De øvrige Tal er Husnumrene paa de i Teksten omtalte Bygninger.

BORGERLIGE HUSE

Efter foranstaaende orienterende Bemærkninger skal til Vejledning under en Rundtur gennem den ældste Del af Byen meddeles nedenstaaende Oplysninger om nogle helsingørske Bygninger. Husene er her ordnede i Rækkefølge fra det gamle Apotek, som kan ses fra Banegaarden, gennem Strandgade til Havnepladsen; derfra ad Stengade, Skyttenstræde, Strandgade til Udgangspunktet, hvorfra man ad Brostræde og St. Annagade kommer til Karmeliterklosteret. Ønsker man at forkorte Rundturen, bryder man af ved Raadhuset og gaar derfra ad St. Annagade til Klosteret.

Fra Banegaarden til Klosteret:

Banegaarden. Opført 1889-91 af Arkitekterne N. P. C. Holsøe og H. Wenck i dansk-hollandsk Renæssancestil.

Det gamle Apotek. Strandgade 77. Hjørnebygning mod Brostræde, opført 1642 af Raadmand Johan Kruse, hørte oprindelig ikke med til Apoteket. Hjørnebygning mod Færgestræde fra c: 1500 med gotisk Gavlmur mod Færgestræde, hørte oprindelig med til den gamle Toldgaard, som ligger lige overfor paa Stengade, men beboedes allerede 1578 af Apotekeren. — Det gamle Apotek omtales oftere i dansk Litteratur: Holger Drachmann: Den hellige Ild, Normann-Hansen: Stærstikkeren, Woldemar: Adepten. — Drachmann opholdt sig ofte her som Gæst (Ill. S. 40 og 42).

Strandgade 81. Forhuset Bindingsværk, antagelig fra 17. Aarhundrede. Porten med de toskanske Træsøjler fra noget senere Tid. Østlænge fra 1642 (Ill. S. 36).

Strandgade 85. 87. Forhuset ombygget i det 18. Aarh. Østlænge c: 1500. Vestlænge c: 1600. Paa Gaardsiden over Porten er indmuret en Kanonkugle fra 1801. Efter Sigende den første Kugle Englænderne sendte Helsingør. Den ramte her i det engelske Konsulats Gaard.

Strandgade 91. Ombygget 1637 af Toldvisitør Rasmussen. Svalegang i Gaarden. I Stueetagen staar en gammel Skibs-klareringsforretning urørt som da den blev lukket i 1870-erne (Ill. S. 35).

Strandgade 93. Det Claessenske Palæ. Opført 1791 af I. I. Claessen.

Strandgade 95. Det Hansenske Palæ. Opført 1760 af Overkrigskommissær Stephan Hansen. Senere i Familierne v. Deurs og Claessens Eje.

Stengade 79. v. d. Ostens Palæ. Yderst i Stengade ved det høje Fortov. Ses fra Havnepladsen. Opført 1770 af Toldkommissær Frants v. d. Osten (Ill. S. 41).

Stengade 77. Trentwedels Gaard. Opført 1770 af Pas-skriver Trentwedel (Ill. S. 41).

Stengade 76. Middelalderligt Gavlhus. Gavlen nu i Re-næssancestil med Sandstensornamenter og Aarstallet 1579. Kælderhvælving baaren af Granitsøjle med gotisk Kapitæl (Ill. S. 45).

Stengade 74. Gavlhus fra c: 1500. Kridtstensbaand med Indskriften: Redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et incarnate mea videbo deum salvato-rem meum. (Job. 19.23.)

Stengade 72. Opført c: 1500. Nederste Stokværk moder-niseret.

Stengade 70. Opført c: 1500. Kamtakkede, blændings-rydede Gavle. Tilhørte i 16. Aarh. den adelige Borgmester-slægt Leye.

Stengade 68. Forhuset ombygget c: 1740. Sidebygning mod Færgestræde fra c: 1600. Tøndehvælvede Kældere, hvori en gammel Kridtpibeovn.

Stengade 66. Den gamle Toldgaard. Smuk gotisk Gavl mod Færgestræde. Opført i Slutningen af det 15. Aarh. Blandt dens Ejere kan nævnes: Lensmanden paa Krogen,

Johan Oxe, som 1459 køber Grunden af Kristian I. Reformatoren Kristian Pedersen, Rigshofmesteren Peder Oxe samt Frederik II, der 1578 indretter Bygningen til Toldgaard. Fra 1643 er den i privat Eje (Ill. S. 43 og 47).

Stengade 64. Opført 1739 af Raadmand Niels Dahl. Smuk Facade delt lodret ved Kvaderpilastre i Puds med joniske Kapitæler. Buet Fronton med Guirlandeornament. Sandstensornamenter over Vinduerne (Ill. S. 29).

Stengade 59. Raadhuset. Opført 1853-55 af Arkitekt B. Seidelin. Over Porten er indmuret to Sandstensrosetter med Frederik IIs og hans Dronnings Vaaben. De stammer fra det gamle Raadhus, som laa paa samme Plads.

Stengade 54. Hotel Øresund. Omtalt Side 46. Tavlen over Hjørnevinduet har følgende Indskrift, der vistnok hentyder til Pesten 1654 (S. 26):

Manchem verdrevszt es, was er sicht.
und mvs doch leiden das geschicht.

Stengade 50. I Gaarden til venstre en Bindingsværksfløj med særdeles rig Udkæring i Bruskarokstil c: 1650.

Stengade 48. Opført 1752 af Etatsraad Putscher.

Stengade 46. Den svenske Konsulatsgaard. Opført c: 1780 af Generalkonsul Glöerfeldt.

Stengade 40. Bindingsværkshus fra 1604. Indskrift paa en Trætavle over Døren: Dit hus heft laten buwen de erlik man Jochm Langen. anno 1604 d. 3. f. Wo got tom hus nict gift sine gunst, so arbeit iderman omsunst.

Stengade 27. Lars Baches Hus. Den bekendte Færgemand Lars Bache købte 1799 dette Hus og beboede selv Stueetagen. Huset havde dengang en Svalegang, svære Skodder for Vinduerne og to store Stenbænke udenfor Porten. — Den 3. Novbr. 1801 udførte Lars Bache sammen med 5 andre helsingørske Sømænd den Bedrift, der har bevaret hans Navn. I en Storm, hvis Lige man ikke havde

haft i Mands Minde, var et Skib kærtret ud for Københavns Toldbod. 8 Sømænd klyngede sig til Vraget og raabte fortrivlet om Hjælp. Rigmænd stod paa Toldboden og udlovede store Belønninger til Redningsmændene; men ingen turde gaa ud. Da kom Lars Bache til, og han var straks rede. Men nu vilde ogsaa de københavnske Færgemænd. Kunde han, saa kunde de vel ogsaa, og der var mange Penge at tjene. De havde Eneret til Færgefarten og forbød Lars Bache at gaa ud. Et Øjeblik efter maatte de selv vende om med synkefærdig Baad. Først da fik Lars Bache Lov at prøve. Med yderste Livsfare reddede han de 7, den ottende havde allerede maattet slippe sit Tag. Da man derefter bød ham den udlovede Belønning, svarede han i Følge Visen:

„Giv Guldet til de arme! Giv Himmelen din Pris!
Mig give Du Haanden paa Sømands Vis!“

Under Krigen 1807-14 udmærkede Lars Bache sig som Kaperkaptajn. Den 26. Juli 1809 kuldsejlede han ud for Stevns Klint. En Bondemand saa fra Strandbredden Forliset uden at foretage sig det ringeste for at komme ham til Hjælp. Nogle Dage senere drev Ligene af Lars Bache og hans Folk i Land.

Stengade 20. Hjørnebygning mod Skyttenstræde. Smukt Bindingsværkshus fra c: 1600. Nylig restaureret under Medvirkning af Foreningen til gamle Bygningers Bevaring (Ill. S. 23).

Gennem Skyttenstræde til

Strandgade 27. Hjørnebygning mod Skyttenstræde. Helsingørs ældste Bindingsværkshus. Til højre for Døren ses Aarstallet 1577 skaaret i Bjælken (Ill. S. 7).

Strandgade 55. Opført 1592 i Renæssancestil. Rigt smykket med Sandstensornamenter. Omtales i et Fagskrift som „utvivlsomt den smukkeste Bygning i sit Slags her i Landet“. (Ill. S. 21).

Paa Vejen til Klosteret:

St. Annagade Nr. 13. Bindingsværkshus fra c: 1620 (Ill. S. 25).

Paa Vejen fra Klosteret til Kronborg:

Kongensgade Nr. 12. Fra Slutningen af 18. Aarh. Var 1807-39 Byens Latinskole. H. C. Andersen, som blev Student herfra, boede 1826-28 her hos Rektor Mejsling og skrev i disse Aar sine første trykte Digte „Nytaarsnat“ og „Det døende Barn“.

Paa Vejen fra Kronborg til Marienlyst:

Det lille, hvide Hus paa Lappen. Ved Indgangen til Lappen umiddelbart syd for Marienlystparken ligger et lille, enetages Hus med høj Trappe, hvorunder man ser Vinduerne til en tarvelig Kælderlejlighed. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede boede her i Stueetagen Major Lützow og i Kælderen hans Husholderske Bodil Rasmussen. 1817 fødte Bodil en lille Pige, der fik Navnet Eleonore Christine Hansen, idet hun udgaves for at være en Datter af en Skovfoged Hans Christensen. 20 Aar efter blev hun adopteret og fik Lov at bære sin Faders Navn. 1845 blev Eleonore Christine Lützow gift med den bekendte Politiker, Oberst A. Fr. Tscherning. I Fru Tschernings nu udgivne Dagbogsoptegnelser, vil man finde en interessant Skildring af hendes Barndomsliv i det hvide Hus, hvor hun aldrig lærte at sige Fader eller Moder, men kun kendte „Majoren“ og „Bolette“.

St. Olaf Kirke.

KIRKE- OG KLOSTER- KVARTERET

ST. OLAI KIRKE

St. Olai Kirke er Byens ældste og største Kirke. I dens nordlige Mur findes en Rundbuefrise fra c: 1200, og nogle nu tilmurrede, smalle, spidsbuede Vinduer i Taarnet tyder paa, at dette stammer fra c: 1300. At det ikke staa midt for Kirken, viser, at det oprindelig er opført til en mindre Kirke. Ved Byens Vækst efter Sundtoldens Indførelse er denne bleven for lille, og den

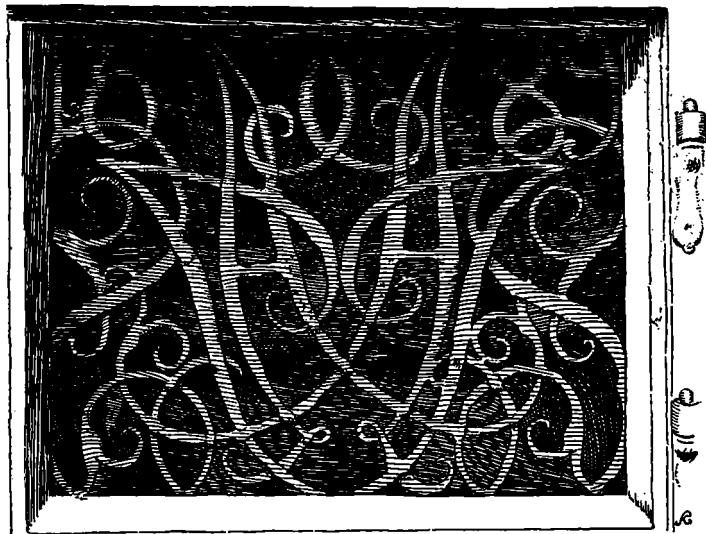
nuværende Kirkebygning er da opført ved Midten af det 15. Aarhundrede. De to Udbygninger mod Nord stammer begge fra Middelalderen. Den største, det af Johan Oxø opførte Hellig-Trefoldigheds Kapel, stod færdigt 1472. Allerede da var Kirken indviet til St. Olaf, hvis Billede ses over Hovedindgangen, over Korgitteret og paa det øverste Stolestade. 1613-14 gav Bygmester Vidt Kragen Taarnet et 47 m. højt Spir, „Helsingørs Jomfru“. Dette blæste ned 1737, og Taarnet stod da uden Spir, til det nuværende blev opført 1898. Indtil 1850-erne havde Byens Taarnvægter Natten igennem sin Plads i St. Olai Kirketaarn. Herfra raabte han hver Time ud ad Glughullerne, hvad Klokken var slaæet, hvorefter de andre Vægtere bragte Meldingen videre ud i Byen.

Kirkens Indre gør et rigere Indtryk end Mariekirkens. Det mægtige Korgitter med den store forgyldte Altertavle i Baggrunden og det gamle Krucifiks paa Tværbjælken, de

prægtige Lysekroner og de mange Epitafier vidner om, at det er Byens Hovedkirke, man har for sig.

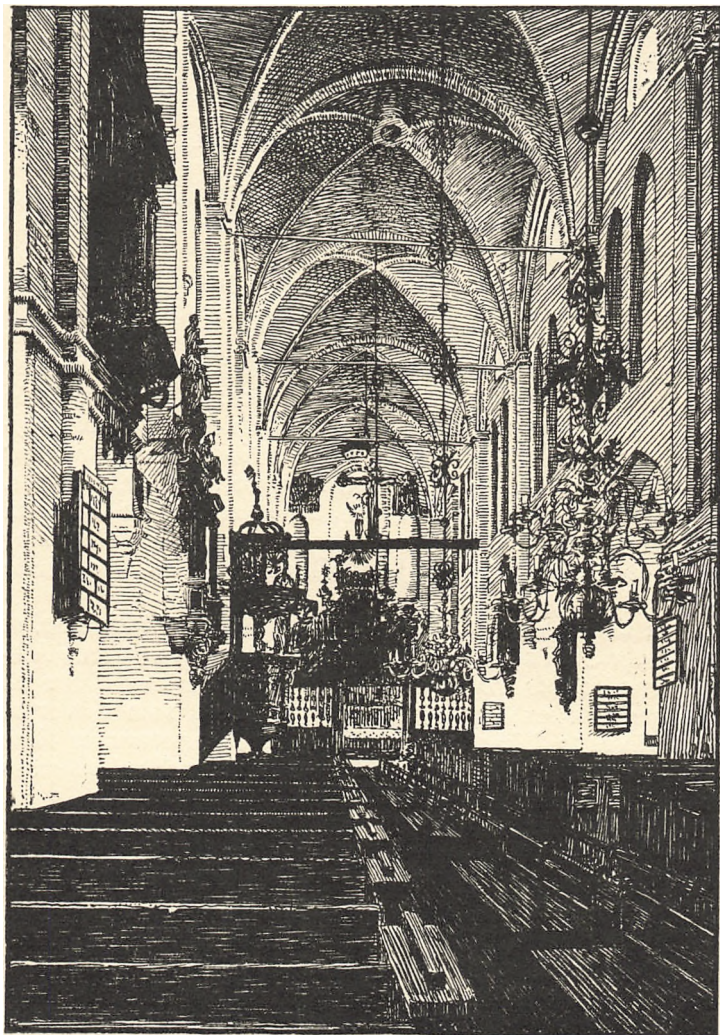
Prædikestolen er lavet 1567 af Kongens Snedker Jesper Mathiesen, som senere udførte Snedkerarbejdet paa Kronborg. Himmelen og Hjørnerne er senere fornyet i Bruskarok.

Korgitteret er en rigt udskaaen Skranke i Barokstil med

Gravitter fra St. Olai Kirke.

Træsøjler og 76 svære Messingbalustrer. Træarbejdet er udført af den helsingørske Snedker Claus Brameyer. Messingsøjlerne er 1651-52 skænkede af Byens Borgere, og hver Søjle bærer Giverens Navn. Arbejdet blev færdigt 1655, men synes at have hvilet i Pestaaret 1654. Øverst paa Gitterværket ses i Midterskibet Frederik III's og hans Dronnings Navnetræk samt Danmarks og Norges Vaaben, i det søndre Sideskib Helsingørs Vaaben og i det nordre Hellig-Olaf, trædende paa Hedenskabets Drage.

St. Olaf Kirke.

Altartavlen er udført 1662-65 af Billedskærer Lorenz Jørgensen i Holbæk. Den fremstiller Scener af Kristi Liv fra hans Fødsel til Himmelfarten.

Paa Bagsiden af Korgitteret hænger et *Riffelmaleri*, som set fra venstre Side forestiller Korsfæstelsen, men fra højre Opstandelsen.

Gitteret om *Døbefonten* er fra samme Tid som Korgitteret. Det har 20 Messingsøjler, ligeledes skænkede af Byens Borgere. Døbefonten er af massivt Messing. En Indskrift meddeler, at den vejer 1200 Ø og er skænket af Adelsmanden Frants Lauritzen Skriver, der blev Raadmand og Borgmester i Helsingør i 1570-erne.

Herluf Trolles Mindetavle lige overfor Prædikestolen er opsat 1558 af Hans Floris fra Antwerpen. „Trods sit enkle Udstyr maa den regnes blandt de bedste Renæssancearbejder ikke blot her i Landet, men i hele Nordeuropa,“ hedder det i et Fagskrift. Dens Indskrift oplyser, at Herluf Trolle, som var Lensmand paa Krogen, har skænket rige Gaver til Helsingørs Latinskole, for at Eleverne der kan oplæres og hver Morgen og Aften i Olai Kirke læse Messer og bede for Kirkens og Rigets Velfærd.

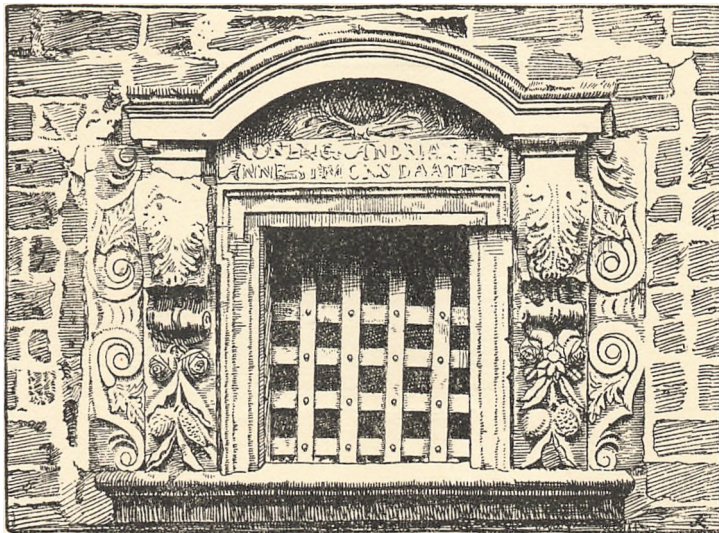
Paa Kirkens østlige Væg hænger to smaa Alterskabe, et paa hver Side af Hovedalteret, med rigt udsmykkede Alabastertavler, der fremstiller Korsfæstelsen og de hellige tre Konger. Kirken har 1560 modtaget disse som Gaver af Herluf Trolle. Efter fremkomne Oplysninger stammer disse sandsynligvis ligesom den store Mindetavle fra Florisslægtens Billedhuggerværksted i Antwerpen.

Hans Rostgaards Epitafium. Tæt ved Prædikestolen hænger Hans Rostgaards Epitafium med Maleri, der fremstiller ham og hans to Hustruer, staaende ved et Bord, paa hvilket der ligger et Dødningehoved og en Rose.

Rostgaard er født 1624 og blev 1656 Ridefoged paa Kronborg Len. 1658 nægtede han at aflægge Troskabsed til den svenske Konge, blev derfor fængslet, men løsladt mod Kaution. Han meldte 1658 den hollandske Flaades Ankomst og bragte flere Gange med Livsfare Bud mellem Kongen og

Admiral Opdam. Endvidere bragte han Underretning om Svenskerne's Forberedelser til Stormen paa København 1659. Han deltog i Kronborgs sammensværgelsen og maatte derefter flygte. 1661 fik han Krogerup til fri Eje, og 1681 blev han Amtsforvalter over Kronborg Amt og fik Kronborg Ladegaard i Forpagtning. Han døde 1684.

Paa Kirkens nordlige Væg hænger en Række Malerier af

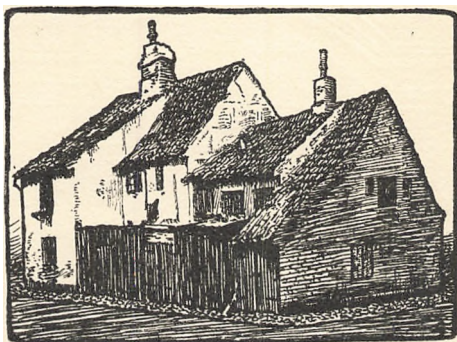
Grav i St. Olai Kirkes østre Gavl.

Kirkens Præster, blandt hvilke kan nævnes *Andreas Woldicke*, der døde 1770 som Biskop i Viborg. Han var Kapellan her 1711, og da Byens tre andre Præster døde af Pest, fik han begge Præsteembeder.

En Borgerfane ligeledes paa Kirkens nordlige Væg, er ophængt til Minde om de helsingørske Borgeres Deltagelse i Forsøget paa at hindre den engelske Flaades Gennemsejling 1801.

Nogle *Stolestader* nærmest Koret er forsynet med forskellige Vaaben. Her ses saaledes Helsingørs Vaaben (et Skib), Herluf Trolles (en Trolld uden Hoved), Birgitte Gøyes (tre Muslingskaller), Slægten Rosenvinges (en Rose og en Vinge) o. fl. a.

En mægtig *Jærnlysearm* til venstre for Hovedindgangen viser det Sted, hvor der tidligere stod et Alter for St. Gertrud.

Gamle Huse ved St. Olai Kirke.

KARMELITERHUSET OG PEDER BRAHES GAARD

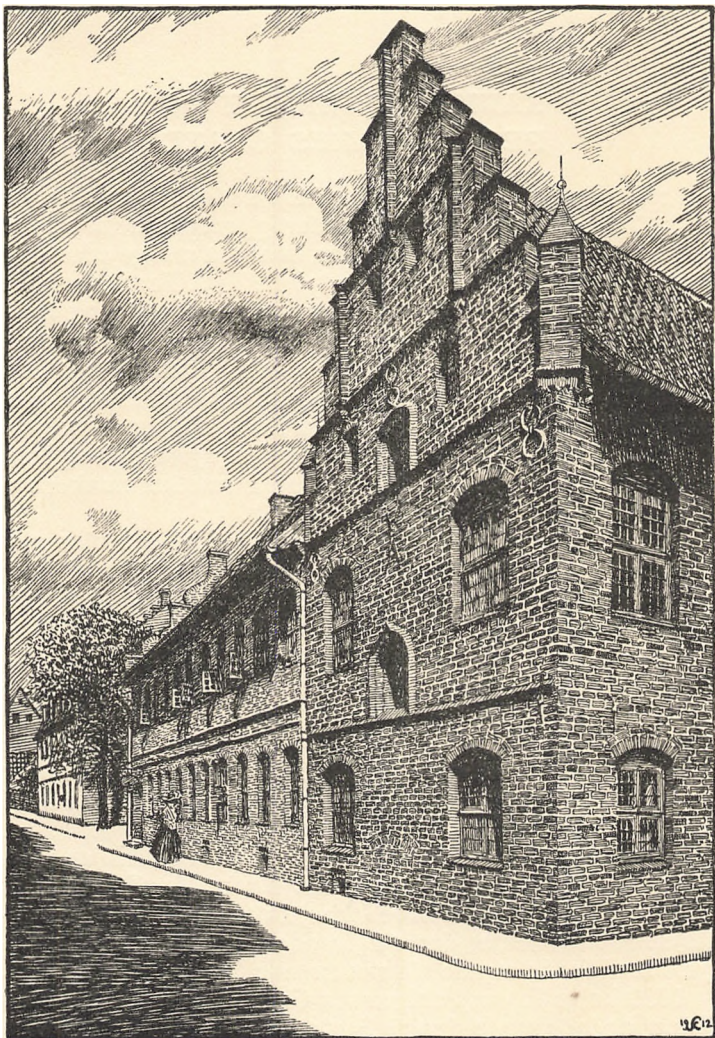
At yde de fremmede Søfolk Hjælp under Sygdom og ved Dødsfald skaffe dem en hæderlig Jordefærd var en Opgave, som man i Sundtoldsstaden, hvor saa mange udenlandske Sømænd samledes, ikke kunde lade ligge. For St. Gertrud, som specielt var de fremmede rejsendes Skytspatron, var der i Byens Hovedkirke rejst to Altre. Og et St. Gertruds Gilde paatager sig 1514 at begrave de Lig, som drev i Land fra Søen, og læse Messer over dem. Et andet Udslag af Om-sorgen for de fremmede var Opførelsen af Karmeliterhuset c: 1516. Det blev nemlig „den alsmægtigste Gud og Jom-fru Maria til Lov og Ære“ bygget af Karmelitermunkene til Sygehus for fattige, udlændiske Søfolk.

Karmeliternes Sygehus er den østlige Del af Fløjen mod Hestemøllestræde, som adskiller sig fra det senere tilbyggede ved at være opført i Munkeskifte. I dets sydøstlige Hjørne findes en Helgenniche, som senere Tider har døbt „Fandens Prækestol“. Til ind i det 19. Aarhundrede stod her en Sten-figur, som almindelig antoges at forestille Tyge Brahe.

1537 ejes Gaarden af Raadmand *Asgud Mikkelsen*, som profanerer Stedet ved at indrette Hestemølle lige udenfor Kirkedøren. Han sælger 1551 Ejendommen til *Herluf Trolle*, som 1561 skænker den til Helsingørs Latinskole, der 1587 sælger den til *Peder Brahe* til Krogholm.

Hvem der har opført den vestlige Del af Sydfløjen vides ikke. Men c: 1590 byggede Peder Brahe Vestfløjen, og et Par Aar forud maa han have forhøjet den vestlige Del af Syd-fløjen et Par Alen og derved givet den smukke Renæssance-gavl mod St. Annagade sin nuværende Skikkelse.

1630 købte Byens Fattigvæsen Gaarden af Tage Andersen Thott og indrettede den til Fattighus. Karmeliter sygehuset blev da forhøjet som den øvrige Del af Sydfløjen, derfra

Peder Brahes Hus.

Aarstallet 1632 i Jærnankre. Som Fattighus benyttedes Bygningen til 1902. Efter at den i nogle Aar havde staaet ubenyttet, blev den 1908 restaureret under Ledelse af Arkitekt, Professor H. B. Storck. De fornødne Pengemidler, 50,000 Kr., tilvejebragtes ad privat Vej ved en Komité, hvis Formand var Brygger C. Heise.

Riddersalen i Sydfløjens andet Stokværk benyttes nu til Museum, Stueetagen under den til Folkebibliotek og Læsestue.

Sofie Brahe. Man antog tidligere, at den her omtalte Gaard, der ofte betegnes som „de Brahers Gaard“, skulde have tilhørt Sofie Brahe. Denne Tradition beror aabenbart paa en Forveksling af ovennævnte Peder Brahe og Tage Andersen Thott med Sofie Brahe og hendes Søn Tage Ottesen Thott.

Sofie Brahe tilbragte de sidste 20—30 Aar af sit Liv paa sin Gaard i Helsingør. Den laa i Knægtegaden, omtrent overfor „Haveport paa den tyske Kirkes Grund“. Knættegaden er uden Tvivl det nuværende Hestemøllestræde, Landseknægtenes Vej til Kronborg i Modsætning til Kongens Vej — Kongensgade. Og det maa antages, at Sofie Brahes Gaard laa der, hvor Øresundsforeningen og Frimurerlogen indtil 1860 havde deres Lokaler, og hvor nu Wibroes Bryggeri ligger, paa Hjørnet af Sofiegade og Hestemøllestræde, hvilken sidstnævnte Gade i det 18. Aarhundrede hed Sofiegade, medens den nuværende Sofiegade dengang kaldtes Olaigade.

Sofie Brahe var 10 Aar yngre end sin berømte Broder, Tyge Brahe, altsaa født c. 1556. 21 Aar gammel blev hun gift med Otte Thott til Eriksholm nu Trolleholm, med hvem hun 1580 fik Sønnen Tage Thott. Hendes Mand døde 1588. Og et Par Aar senere trolovede hun sig med Erik Lange til Engelsholm, der dyrkede Guldmagerkunsten og førte et eventyrligt og letsindigt Liv, hvorved han efterhaanden satte al sin Ejendom over Styr, saa han for at undgaa sine Kreditorer maatte rejse udenlands. Sophie Brahe bestyrede imidlertid Eriksholm for sin Søn. Trods den stærke Modstand, hendes Trolovelse mødte hos hendes Slægtninge, Tyge

Brahe undtagen, ventede hun trofast paa sin Fæstemand. Sin Længsel har hun skildret i et Digt „Urania til Titan“, oversat fra Latin af J. L. Heiberg. I Slutningen af 1590erne drog Sønnen Tage til Udlandet for at studere, og Sofie Brahe rejste da selv til Nordtyskland for at finde Erik Lange. Hun fandt ham, og blev gift med ham i Eckernförde 1602. Hun var dengang 46 Aar. Deres Fattigdom skildrer hun i et Brev til sin Søster: „Jeg havde med Forlov at sige ikke et helt Par Strømper paa mine Ben; baade mine Hæle sad ud, som de og nu gør. Da gav Lisbet og Birgitte mig deres Linklæder, og Anne Bille lod om Natten sprætte Livet af sit Skørt, og sætte til mit; thi mit kunde ikke hænge sammen.“ Om Tiden før og efter Brylluppet vides meget lidt; men det var Trængselsaar. Sagnet fortæller, hvorledes den unge Adelsmand Tage Thott en Dag paa Torvet i Prag traf en Kvinde, som solgte et og andet, og ved at se en Ring paa hendes Finger opdagede, at det var hans Moder. Erik Lange levede endnu 1613. Efter hans Død tog Sofie Brahe Ophold i Helsingør. Her døde hun 1643, og 1648 betaler Tage Thott til St. Olai Kirke 100 Rdl. „for hans velbyrdig salig Fru Moders Lig haver standet udi Kirken“. Ved nævnte Tid blev hendes Lig overført til Torrløsa Kirke i Skaane.

Sofie Brahe er en af de lærdeste og navnkundigste Kvinder af den gamle, danske Adel. I sin Ungdom hjalp hun Broderen med astronomiske Studier, senere dyrkede hun Havekunsten, saavel paa Eriksholm som i Helsingør, og skrev den danske Adels Slægtebog, et Værk, som vidner om hendes videnskabelige Sans og glimrende Fremstillingsevne. Ikke mindre vil hendes ejendommelige Skæbne og hendes høj-sindede og trofaste Karakter bevare hendes Navn. Endnu i sine sidste Leveaar dvæler hun i sin Slægtebog ved Mindet om Erik Lange. Hun skildrer Riddersalen, hvor mange state-lige og rige Herremænd kom tilsammen og snakket med den unge Frue, medens han „stod langt neder i Salen, for han var ikke saa rig som de andre, og han var ræd, at de skulde fortrænge ham hos hende“. Der gik en Hjort og en Hind i

Salen. Hinden kom hen til ham, og han klappede den og sagde saa højt, at hun kunde høre det:

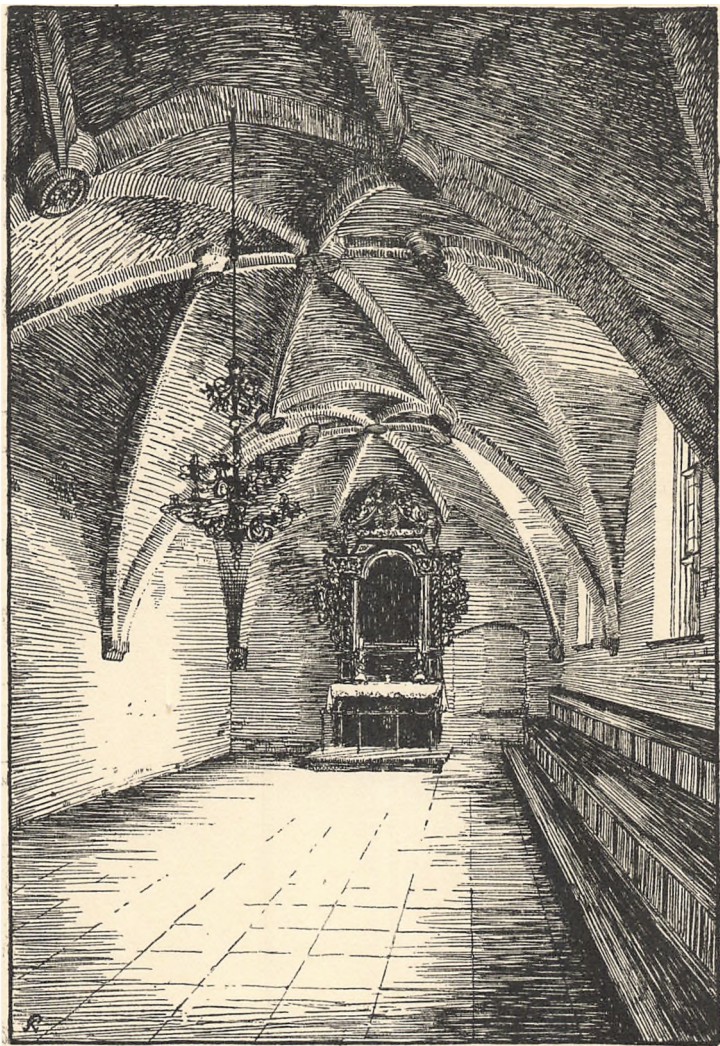
O, du ædle Hind,
vogt dig for de rappe Hunde!
Jager de dig, saa bliver du fanget,
og saa er Kærligheden mellem dig og mig forbi.

Saa kom Hjorten hen til hende. Da sagde hun:

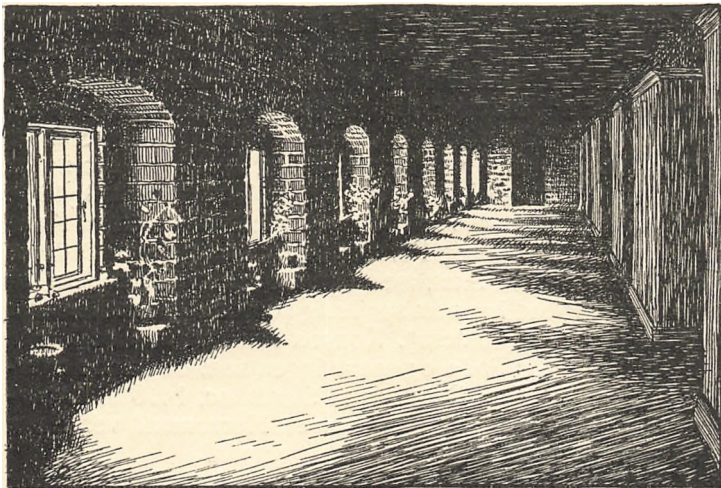
Du ædle Hjort, vær ikke bange!
De rappe Hunde skal ikke fange mig.
Jager de mig, saa vil jeg fly.
Det skal min ædle Hjort faa at se.

Det er den 83-aarige Sofie Brahe, der i disse Linier min-
des Erik Lange. Og ved samme Tid tegner hun i Lisbet
Bryskes Slægtebog et Monogram, hvori man skelner Bog-
staverne E. L. S. B.

Kapitelsalen (Laxmandsalen) i Karmeliterklosteret.

Gang i Karmeliterklostret.

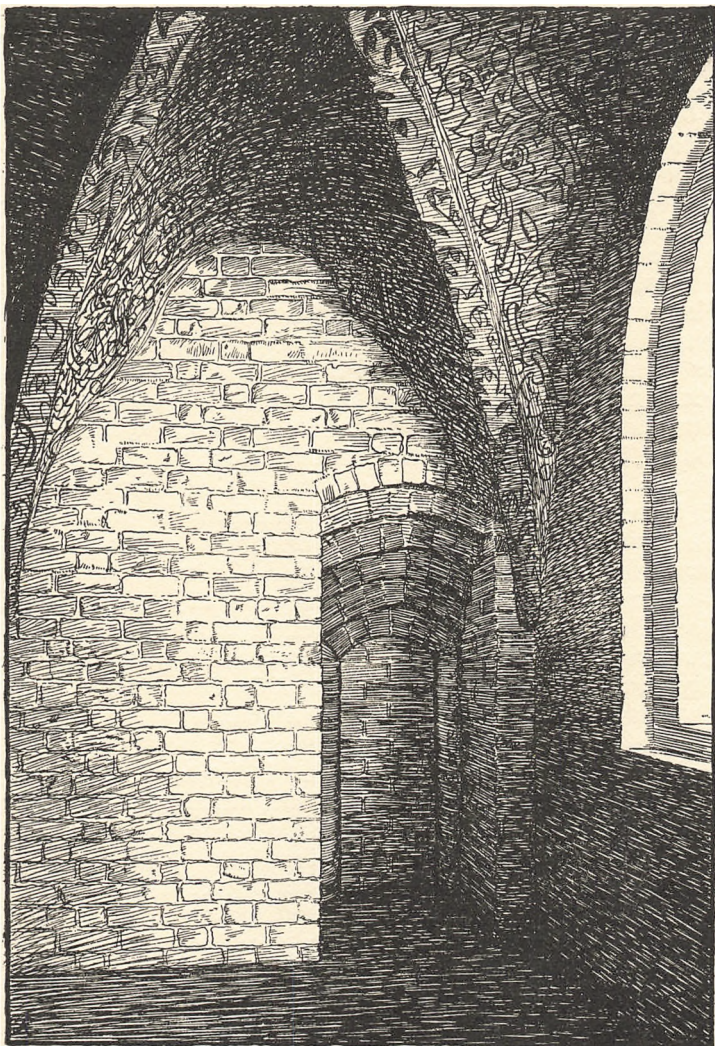
KARMELITERKLOSTRET

Karmeliterordenen, er stiftet 1155 paa Bjerget Karmel af Berthold fra Limoges. En senere Legende beretter, at Profeten Elias er Ordenens Stifter, og at den saaledes er den allerældste Munkeorden. 1210 fik Ordenen Pavens Anerkendelse. I den første Tid var Ordensreglerne meget strenge. Brødrene maatte ikke forlade Cellen uden Tilladelse, fra Vesper (c: Kl. 2 Eftermiddag) til tredje Bedetime næste Dag var Samtale forbudt, og endvidere skulde Munkene leve udelukkende af Planteføde. Muhamedanerne fordrev Ordenen fra Karmel, og den organiseredes da i Europa som Tiggermunkeorden, hvilket medførte, at det strenge Ensomheds-, Faste- og Tavshedsløfte maatte læmpes. Stor Anseelse vandt Ordenen ved Legenden om, at Jomfru Maria havde aabenbaret sig for dens Generalprior Simon Stock og givet ham et helligt Skapular (en Del af Munkedragten) med Løfte om, at enhver, der døde i det, vilde hun Lørdagen efter udfri af Skærsilden.

Karmeliternes Indkaldelse til Danmark. Erik af Pommern indkaldte 1410 Karmelitermunkene eller Hvidebrødrene til Danmark. Den bekendte Reformator, Helsingoraneren Kristian Pedersen, beretter, at Kongen hermed tilsigtede at erhverve sig Syndsforladelse „for det saare ynkelige Slag og Mord han lod gøre paa Øen Femern, baade paa Mænd og Kvinder, Piger og Dreng, ligeledes paa smaa uskyldige Børn“. Femernboerne havde nemlig letsindigt tilføjet Kong Erik „stor Haanhed og Forsmædelse“. Han kom til deres Land for at kræve Skat, men „da kastede de deres Klæder op bag paa og bad hannem spejle sig i deres Bagstak til han fik Skat og Penninge af dem“. Kongen befalede da sine Mænd „at slaa ihjel for Fode og spare ingen som de kunde overkomme“. 1410 kom Ordenen til Skælskør, 1418 til Landskrona og 1430 til Helsingør, hvor en Herremand ved Navn Saltensee gav dem en Grund at bygge paa.

Klosterets Bygningshistorie. Det 1430 opførte Kloster brændte allerede 1450, og der kan ikke i de nuværende Bygninger paavises Rester af det. Efter Branden gav Kristian I Munkene Lov til at tigge Penge til et nyt Kloster. Dette blev ogsaa opført; og den nuværende Nordfløj, Munkegangen fraregnet, stammer uden Tvivl fra denne anden Byggeperiode. Senere modtog Klosteret betydelige Gaver. Saaledes skænkede den for sin Rigdom kendte Poul Laxmand 1482 100 Mark og 1493 900 Mark. Det bemærkes udtrykkeligt, at Kirke og Munkegang er bygget for sidstnævnte Sum. Da Øst- og Vestfløjen bevislig er opført samtidig med Munkegangen, er altsaa de tre Fløje bygget i denne tredje Byggeperiode. — Øst for Klosteret ligger et til dette hørende middelalderligt, enetages Stenhus, hvis Opførelsestid er ukendt.

Poul Laxmand. 1502 blev Poul Laxmand myrdet paa Højbro i København af to danske Adelsmænd, der skal have kastet hans Lig i Vandet med de Ord: „Svøm nu, Laxmand, som din Natur er!“ Liget blev ført til Helsingør og begravet i St. Mariæ Kirke. Kong Hans viste den afdøde den Ære at lade sin Vogn køre med i Ligtøget til Helsingør. En Maaned-

Det nordvestlige Hjørneværelse i Karmeliterklostret.

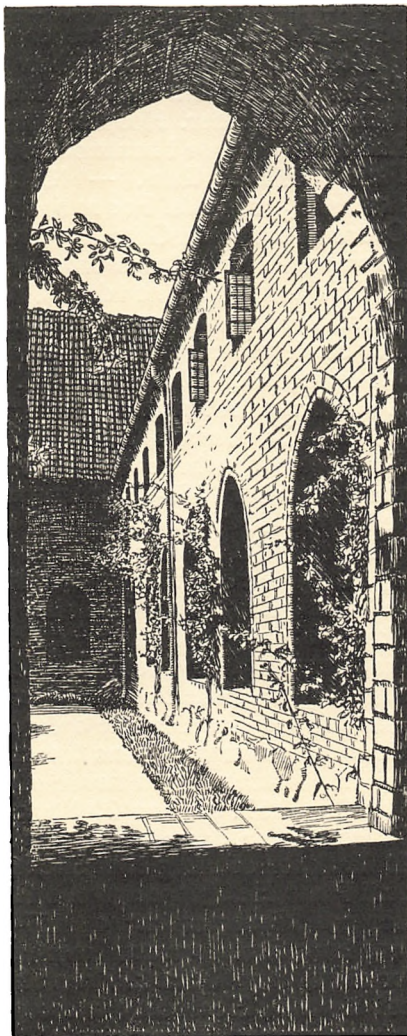
tid senere var Kongen mistænkt for Delagtighed i Mordet. Mistanken anses for ugrundet; men derimod vides det, at Kong Hans lod sig tildømme den rige Adelsmands Gods. — Allerede fra 1493 blev der i Karmeliterklosteret holdt en daglig Gudstjeneste for Poul Laxmands Sjæl, og man fortsatte dermed længe efter hans Død. Hans Ligsten fandtes tidligere i Kirken, men er nu forsvundet. Derimod ser man i Kapitel-salen Poul Laxmands og hans Hustrus Vaaben (en Svane og tre Roser).

Poul Helgesen og Frants Vormorsen. Af de helsingørske Karmelitermunke har de to hernævnte vundet sig et anset Navn blandt Reformationstidens gejstlige og lærde. Særlig er Poul Helgesen, „Lektor Poul i Helsingør“, kendt som Humanismens Forkæmper i Danmark. Han holdt fast ved den katolske Kirke, men kritiserede uforbeholdt dens Brøst. Da han ved en Prædiken over Herodes og Herodias ligesaa uforbeholdent revsede Kristian II for hans Forhold til Dyveke, maatte han flygte for at undgaa Kongens Hævn. Den lærde Nederländer Frants Vormorsen var Poul Helgesens Elev og stod ham endnu 1527—28 saa nær, at han modtog hans Hjælp ved sin Oversættelse af Davids Salmer. Som flere af Poul Helgesens Elever gik han helt over til Luthers Lære. De vilde „leve som sande Belials Sønner“, siger Poul Helgesen. „Kødets Lyst forledte de Uslinger“. Og Frants Vormorsen kalder han i Anledning af hans Giftermaal „slettere, mere forbryderisk og skamløs end de andre“. Han fik imidlertid Svar paa Tiltale. I „En saare nyttelig og alle dem, som gifte ere eller giftes ville, husvælelig Disputats“ omtaler Frants Vormorsen sin gamle Lærer og Kampfælle som „hin fedbugede Skalk, Guds, Dyds og al Kyskheds Fjende, Danmarks vitterlige Forleder og Bedrager“. — Poul Helgesen opholdt sig sandsynligvis i sine sidste Leveaar i Tyskland. Frants Vormorsen døde som Biskop i Lund.

Dyvekes Grav. Kristian II's Frille, Dyveke, opholdt sig ved 1516-17 i Helsingør, rimeligvis fordi hendes Moder, Sigbrit Willumsdatter, stod i Spidsen for Øresundstolden. 1517 døde Dyveke. Kongen mistænkte Slotsherren paa Køben-

havns Slot, Torben Oxe, for at have forgivet hende i en Ret Kirsebær og lod ham henrette. Dyveke blev begravet i Helsingør, og en Maanedstid efter hendes Død skænkede Kongen Karmeliterne St. Jørgens Gaard i København (bedst kendt under Navnet „Ladegården“).

I Følge Traditionen skal Dyvekes Grav findes i den vestlige Ende af Klosterets Nordfløj. Her laa en Ligsten, som gik under Navnet „Dyvekes Ligsten“. Indskriften var afslidt. I 1840-erne gravede man under Stenen og fandt nogle Knogler; men iøvrigt gav Undersøgelsen intet Resultat. — Lybækkeren Reimar Kock, som 1532 saa Mariekirkens Altertavle, fortæller, at der paa den fandtes et Billede af Dyveke, og at det var „eyn over uth schones weyues bilde“. Nævnte Altertavle findes nu paa Nationalmuseet. Den fremstiller i Forgrun-

Fraterhaven, set fra Munkegangen.

den Kristian II og Dronning Elisabeth; men i Baggrunden ses en Kvinde, som man mener skal være Dyveke.

Hospital og Skole. 1541 blev Klosteret ophævet og dets Midler delt mellem en Latinskole og et Hospital for gamle Mænd og Kvinder. Hospitalet findes endnu i Klosteret, og Latinskolen havde i henimod 300 Aar Lokale i den vestlige Fløjs hvælvede Rum. — 1660 mistede Stiftelsen alt sit skaanske Jordegods. For at bøde paa dette Tab gav Kongen Ordre til, at der een Gang om Aaret i alle Landets Kirker skulde ombæres en Tavle til Fordel for Helsingørs Hospital. Denne Skik holdt sig til ind i det 20. Aarhundrede. 1807 flyttedes Latinskolen fra Klosteret til Kongensgade Nr. 12. Derefter blev Skolelokalerne 1822-41 benyttet af Borger- og Almueskolen og 1841-87 af Friskolen. Ogsaa Teknisk Skole og „Arbejdernes Aftenundervisning“ har haft Lokale her.

Hans Christensen Sthen. Til Latinskolen knytter sig Mindet om den bekendte Salmedigter H. Chr. Sthen, der var i Helsingør 1565-83, snart som Rektor og snart som Kapellan ved Olai Kirke.

Blandt hans Salmer er „Den mørke Nat forgangen er“ og „Du, Herre Christ“ de mest kendte. Det er sagtens en Tradition fra hans Tid, naar man i Helsingørs danske Skole endnu i 1801 „alle Formiddage hele Aaret igennem“ skal synge Slutningsverset af sidstnævnte Salme. Foruden Salmer og religiøse Skrifter skrev han ogsaa Skolekomedier, som han lod sine Disciple opføre. Og Borgmester og Raad vidste at paaskønne hans litterære Virksomhed. 1570 fik han 36 Mark, fordi han havde udgivet „Bedeboøger og andet nytteligt“, 1571 fik han 20 Mark „for de tvende Lege (d. e. Skuespil), han agerede ved Fastelavn“, og Aaret efter atter 20 Mark for „en Leg eller Spektakel paa Raadhuset“. 1573 „udi Pinse Helligdage agerede Hr. Hans et Spektakel eller Leg paa Kirkegaarden“ og 1574 „en Leg eller Spektakel med hans Skolebørn paa Raadhuset“, og hver Gang fik han for sin Umage 10 Mark. Hans Skuespil „Kortvending“ giver et i historisk Henseende interessant Billede af hans Samtid, aabenbart med Tilknnytning til Helsingør. — Af hans 16

Børn døde 1580 de 8, rimeligvis af Pest. Da han 1583 blev forflyttet gav Borgmester og Raad ham „en Portugaløser“ eller 33 Mark til „en venlig Foræring for hans lange Tjeneste“. Han kom til Malmø og døde 1610.

Den restaurerede Klosterbygning. Klosterets Restaurering blev fuldendt 1907 efter at have varet en halv Snes Aar. Den er bekostet af Staten og udført under Ledelse af Arkitekt Professor H. B. Storck. Bygningerne er helt igennem ført tilbage til deres oprindelige Skikkelse, og den søndre Munkegang, som var nedreven, er genopført. St. Mariæ Præstegaard, der er sammenbygget med Klosteret og oprindelig har været Priorbolig, er ligeledes restaureret. Det hele Bygningskompleks staar nu som Helsingørs interessanteste Fortidsminde og er det bedst bevarede Kloster i Norden.

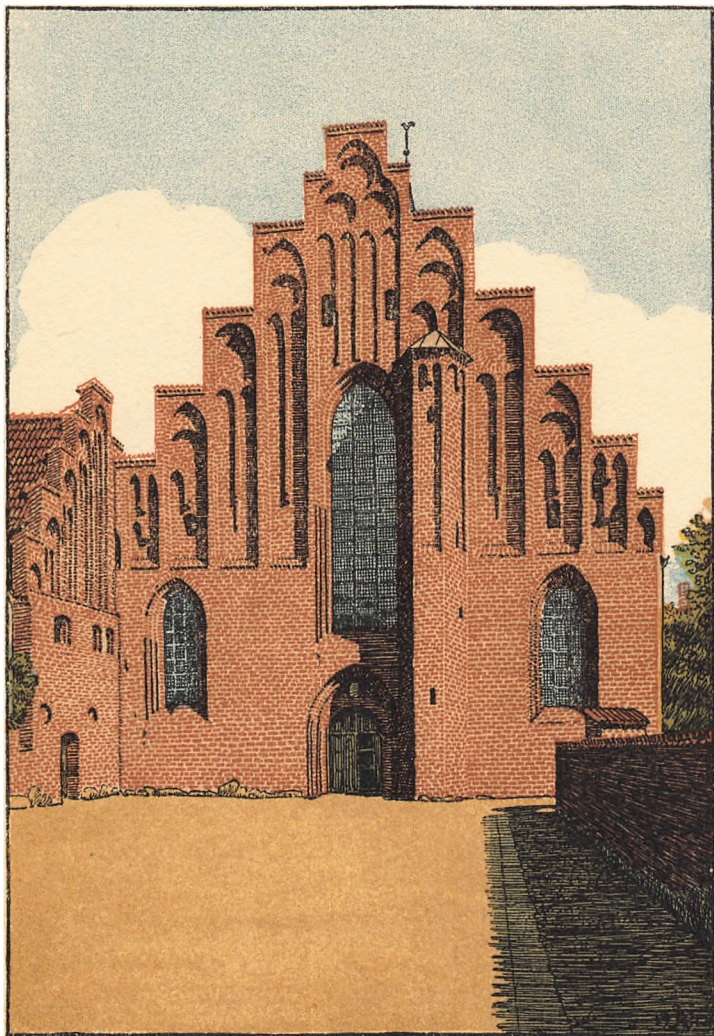
Ved Besøg bør man især lægge Mærke til den i arkitektonisk Henseende interessante Kapitelsal („Laxmandsalen“) samt til de gamle Kalkmalerier, der findes i det nordvestlige Hjørneværelse og det tilstødende Refektorium („Lazarus-salen“) samt endelig i den saakaldte Musikstue i Østfløjens andet Stokværk, der sandsynligvis har været Biblioteksrum. Om Enkeltheder kan oplyses følgende:

I Rosetterne i *Kapitelsalens* Hvælvinger findes adelige Vaaben for Slægterne Laxmand (en Svane), Lange (tre Roser), Lilliefeldt (2 Liljer) og Baden (en Ibskal), endvidere i de store Rosetter i Midten: 1) Madonna med Barnet staaende paa en Halvmaane, 2) Korset, Kjortelen og tre Terninger; 3) Kristi Hoved, 4) Tornekronen, Landsen, Svampen og tre Nagler, og i de mindre Rosetter ved Siderne to Stjerner, Sol og Maane samt to Roser. I Salens fire Hjørner findes Stenfigurer som fremstiller 1) Kristoforus (Ill. S. 52), 2) et Djævlhoved, 3) Hovedet af en velnæret Munk som Symbol paa Nydelsen, 4) et Dødningshoved med en Snog og to Frøer, hvorover Ordene: memento mori (Ill. S. 82).

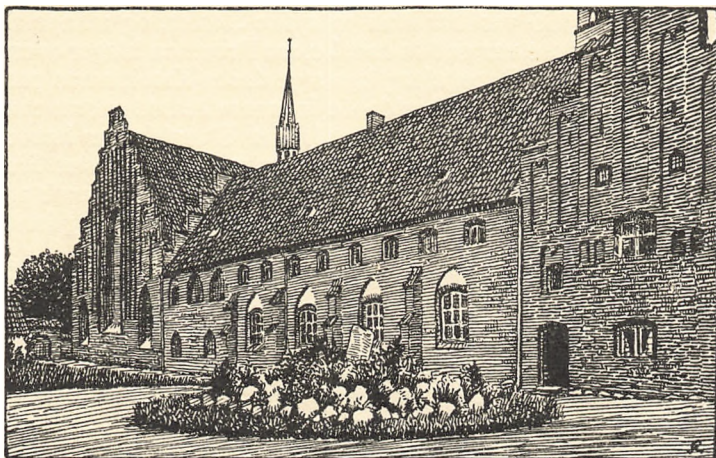
I Refektoriet findes følgende Kalkmalerier: 1) Den samaritanske Kvinde. Indskrift: Da mihi bibere (Giv mig at drikke). 2) Kristus fristes af Djævelen. Ut lapides isti panes fiant

(Gør disse Stene til Brød). 3) Den rige Mand siddende ved sit Bord med to Kvinder. Homo quidam erat dives et induebat purpura et bysso et epulabat quotidie splendide (Der var en Mand, som var rig og iført Purpur og fint Linned, og som daglig levede i Overflødighed). 4) Lazarus liggende hos Hundene udenfor den riges Hus. At erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam erat ulceribus plenus (Men der var en Tigger ved Navn Lazarus, som laa ved Døren fuld af Saar). 5) Den rige Mands Dødsleje. Djævelen modtager hans Sjæl, der i Skikkelse af et lille Barn farer ud af hans Mund. Mortuus est dives et sepultus est inferno (Den rige døde og blev ført til Helvede). 6) Lazarus's Dødsleje. Engle modtager hans Sjæl. Factum est autem ut moreretur mendicus et portatur in sinum Habrahæ. (Men da Tiggeren døde, blev han derimod ført til Abrahams Skød). 7) Den rige Mand i Helvede. (Meget defekt.) Pater Habraha. . . (Fader Abraham . . .). Herved ses Aarstallet 1500. Paa den vestlige Væg: 8) Kristus paa Korset. 9) Madonna med Barnet. 10) Dommedag. Venite benedicti patr. . . (Kom hid I min Faders velsignede . . .).

St. Marie Kirke.

St. Mariæ Kirke og Klosteret set fra Øst.

ST. MARIÆ KIRKE

St. Mariæ Kirke er som nævnt opført sammen med Klosteret i Slutningen af det 15. Aarhundrede. Da den sammen med dette udgør en Helhed, har den undgaaet den Skæbne, som ellers saa ofte har ramt danske Kirker, at blive ombygget og forsynet med Tilbygninger fra forskellige Tidsaldrer. Efter at den ved Restaureringen har faaet sin oprindelige Tagkonstruktion staar den nu, som den var fra sin første Bygmesters Haand og er med sine høje spidsbuede Vinduer og Nicher og de imponerende trappetakkede Gavle en af de smukkeste Typer paa den sent-middelalderlige Gotik i Danmark.

1576 blev den overladt til Helsingørs tysk-nederlandske Menighed, der paa Frederik II's og Kristian IV's Tid var ret talrig. Byen havde dengang flere tyske Skoler. I Slutningen af det 17. Aarhundrede er Tyskernes Antal taget

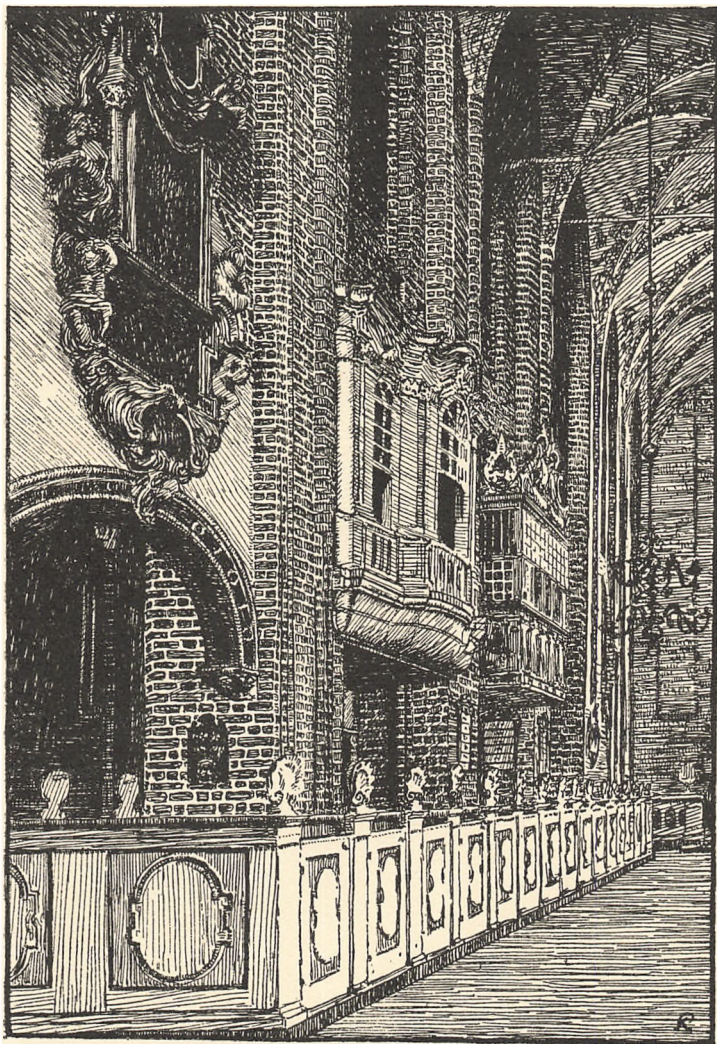
stærkt af. 1686 var her kun to tyske Skoler, og mange af Eleverne i disse var endda danske, saa Provsten klager over, at de kun „som Papegøjer“ kan sige deres Katekismus paa Tysk. Hele det 18. Aarhundrede igennem bestod endnu een tysk Skole, som dog ved Aarhundredets Slutning kun havde 4-5 Elever. Længere holdt sig den tyske Gudstjeneste. Fra 1730 prædikedes der i Mariæ Kirke vekselvis paa Dansk og Tysk, fra 1819 endnu hver fjerde Søndag paa Tysk, og først 1851 ophørte tysk Gudstjeneste helt.

Blandt Kirkens middelalderlige Minder maa fremhæves de nu restaurerede Kalkmalerier, af hvilke de i søndre Side-skib giver en samlet Fremstilling af Jesu Liv.

I Rækkefølge fra Indgangsdøren hen imod Alteret fremstiller Billederne i de otte Hvælvinger: 1) Jesus som Verdensdommer omgivet af Apostlene, 2) Jesu Fødsel, 3) Fodvaskningen, 4) Judaskysset, Jesus for Ypperstepræsten, for Herodes og i Getsemane, 5) Hudstrygningen, 6) Tornekroningen, 7) Gangen til Golgatha, 8) Korsfæstelsen. I Hvælvning Nr. 5 findes tillige et Vaaben og Navnet Hans Pothorst. Sandsynligvis er det denne Mand, en Fribytter, som stod i Kristian I's Sold, der har bekostet denne Udsmykning af Kirken. Malerierne maa da stamme fra Slutningen af det 15. Aarhundrede, hvad ogsaa Dragterne viser.

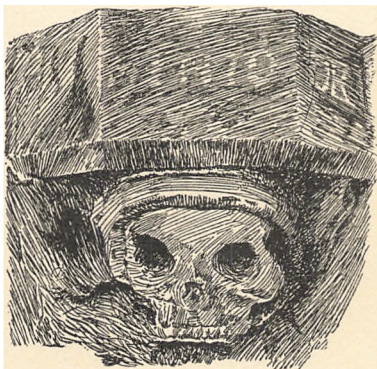
Til venstre for Alteret har man Kirkens ældste Ligsten, i hvis halvt udslidte Tegn læses: Nicolaus Olaii consul... † 1448. Iøvrigt vidner de fleste Ligsten og Epitafier ved deres tyske, hollandske eller plattyske Indskrifter om den brogede Mangfoldighed af Udlændinge, der fandtes i Helsingør; og man vil endvidere af disse Minder se, at det var Embedsmændene ved Øresundstoldkammeret og Officerer og kongelige Betjente paa Kronborg, der i det 18. Aarhundrede dannede Kærnen i den lille, tyske Menighed.

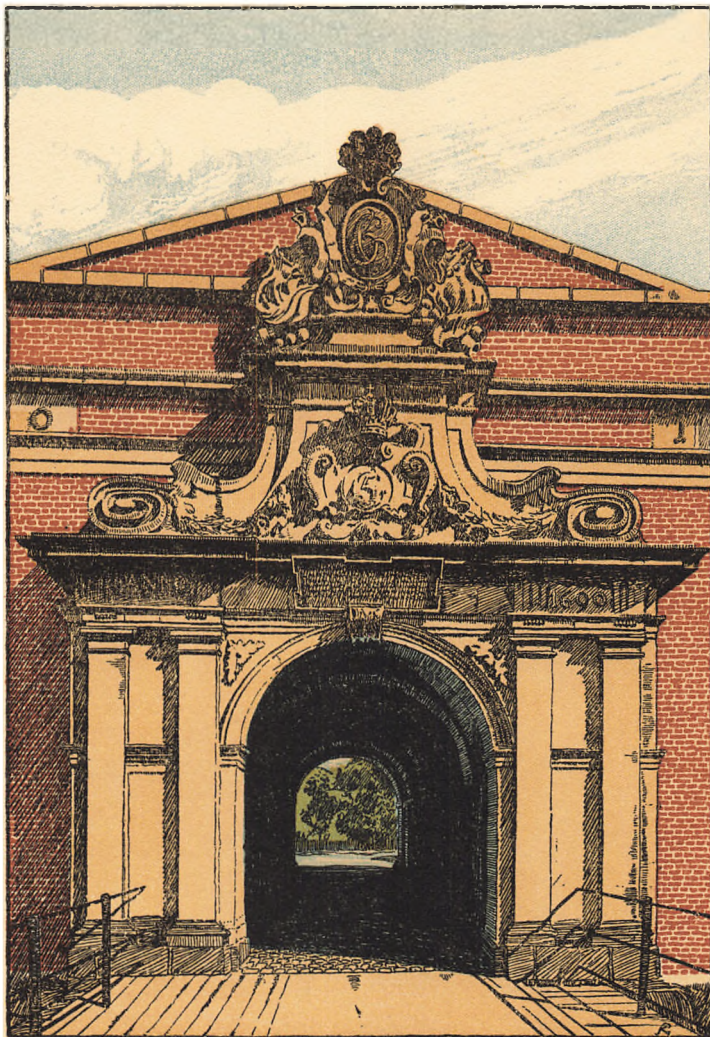
Prædikestolen er fra 1597, og Altertavlen fra 1631, begge med Kristian IV's Navnetræk. Orgelet er ligeledes fra Kristian IV's Tid. Et Par af sine interessanteste Minder har Kirken mistet, nemlig den førømtalte Altertavle med Kristian II's Billede og en Alterkande og Oblatæske af emaillet

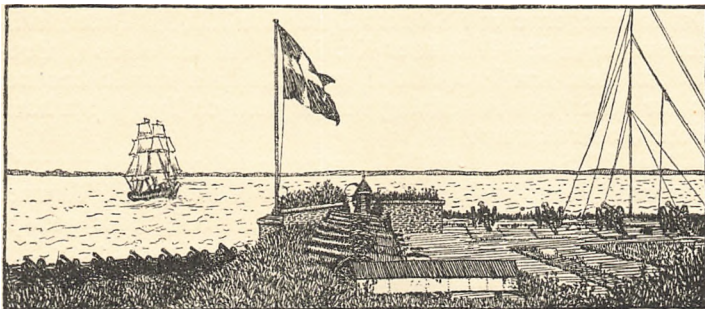
St. Mariæ Kirke.

Sølv med Aarstallet 1333. Frederik II havde 1559 erhvervet de to sidstnævnte Genstande i Ditmarsken og derefter skænk-
ket dem til Mariækirken. Nu findes de, ligesom Altertavlen, i Nationalmuseet.

Kronværkporten.

Flagbatteriet paa Kronborg.

KRONBORG

Der hvor Kronborg nu ligger, laa som nævnt det af Erik af Pommern opførte Slot *Krogen* eller *Ørekrog*, af hvilket man endnu ser Levninger i Kronborgs saakaldte Telegraf-taarn. 1574-84 lod Frederik II Krogen nedbryde og det nye Slot opføre. Og allerede 1577 gav han det Navnet Kronborg og bestemte, at enhver, som herefter brugte det gamle Navn, skulde give „en god Okse“ i Bøde.

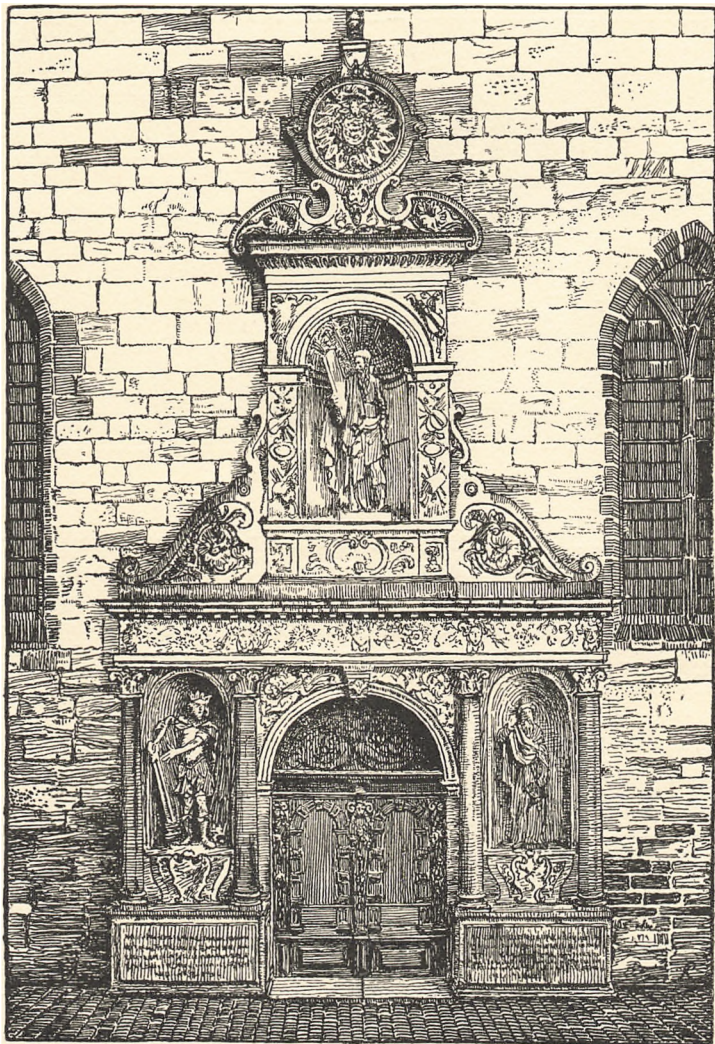
Kronborg opførtes i nederlandsk Renæssancestil. Det blev „det største og rigest udstyrede Slot, Norden endnu havde set“. Murene blev overalt beklædt med tilhugne Sandsten og rigt smykket med Skulptur og Ornamentter. Deres Indre blev udfyldt med Tegl- og Kampesten. Indvendig blev Slottet prydet med rigt udskaaret, malet eller forgyldt Panelværk, med Malerier og vævede, historiske Tapeter. Hans Paaske var Bygmester, men afløstes senere af Anton van Obergen. Hans Knieper udførte Tegningerne til de historiske Tapeter, som vævedes i Helsingør af indkaldte udenlandske Vævere. Georg Labenwolff i Nürnberg forfærdigede en kostbar Fontæne, hvis Midtfigur fremstillede Neptun, svingende sin Fork og styrende sine tre Heste, medens Skytter fra Bassinets Hjørner skød Vandstraaler imod ham. Under Slottets Volde og Bastioner indrettedes hvælvede Kasematter i to Stokværk.

Omkostningerne ved Slottets Opførelse 200,000 Daler, hvilket svarer til c: 4 Millioner Kr. i vor Tid, udredtes af Øresundstolden, saa Frederik II med Stolthed kunde berette, at der ikke i den Anledning var „lagt nogen Tynge paa hans arme Undersaatte“.

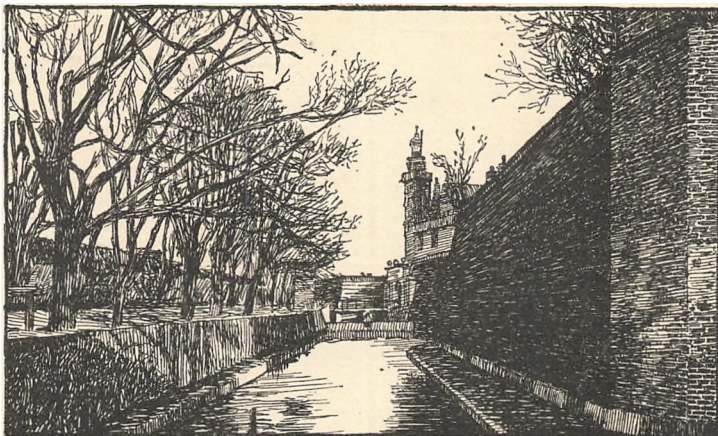
Den 24. September 1629 hærgedes Slottet af en stærk Ildebrand, ved hvilken blandt andet Klokkerne i Taarnet smeltede. Trods Rigets økonomiske Vanskeligheder genopførte Kristian IV dog Slottet, og 1638 stod det atter færdigt. Fra denne Genopførelse, ved hvilken Hans Stenvinkel var Bygmester, stammer bl. a. Kirkens østlige Gavl, der er et af Bygningens smukkeste Partier.

Kronborgs Bestemmelse var at hindre fjendtlige Skibe i at passere Sundet, og man nærede dristige Forventninger angaaende dets Evne hertil. Et Udslag heraf er den gamle Historie om en af Kronborgs Kanoner ved Navn „Skægget“. En Artillerist skal engang have vundet et Væddemaal ved med denne Kanon at skyde en Ko paa Marken bag ved Helsingborg, uden at Pigen, som sad og malkede den, tog Skade. Desværre virkede Skytset ikke med slig Fuldkommenhed ved alvorlige Lejligheder. Gang paa Gang passerede fjendtlige Flaader uhindret. Og selv 1658, da Karl Gustav havde besat Kronborg og saaledes kunde beskyde den hollandske Undsætningsflaade fra begge Sundbredder samtidig med, at den svenske Flaade angreb den, kunde han ikke hindre Gennemsejlingen.

Indgangen til Slotskirken paa Kronborg.

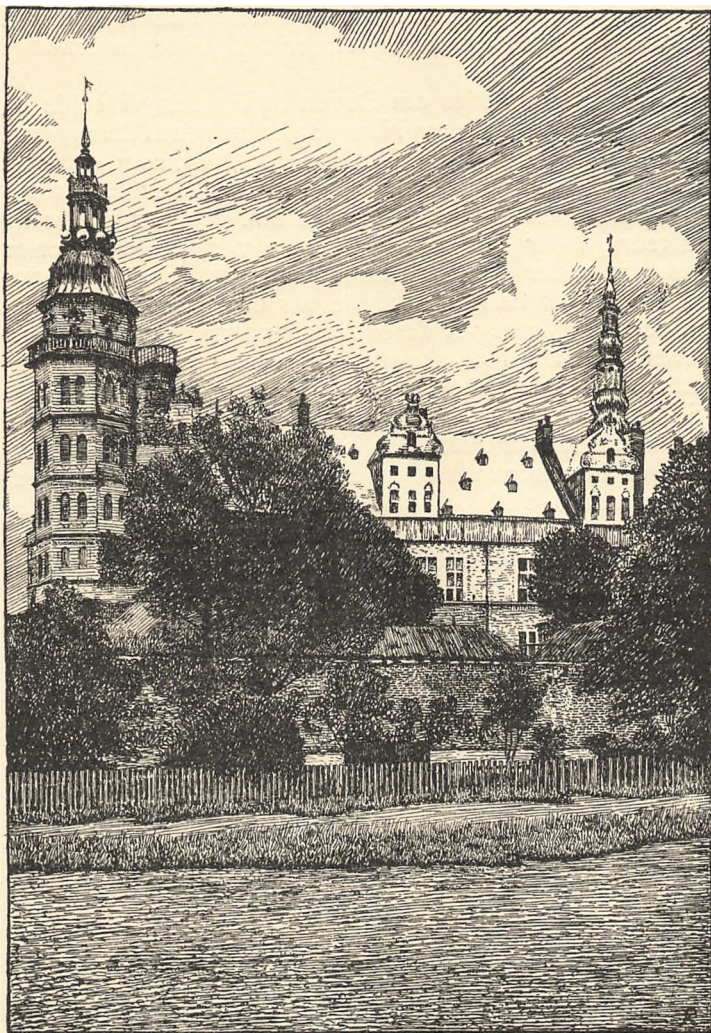

Den indre Voldgrav paa Kronborg.

Det *nuværende Kronborg*. Slottet er omgivet af tre Volde med tilhørende Grave, dog er en Del af den ydre Vold sløjfet ved en Udvidelse af Havnen. Naar man har passeret de to yderste Voldgrave, staar man i det af Kristian V opførte *Kronværk*, hvor der over Porten findes følgende Vers af Thomas Kingo:

Trin ind om Du est værd, jeg lader op min Bue
at aabne Pladsen til det kroned' Slot at skue.
Tre Konger det har ført af Vand og Ild og Skud
trods Havets Slug, trods Brand, trods Fjenders Kuglebrud.
Nu har Kong Kristian den Femtes Magt og Møje
bygt Kroneværket trods hver Avind-Syges Øje.
Gud give Kongen og hans Slægt en evig Rod,
saalænge Øresund skal kysse Kronborgs Fod.

Til venstre i Kronværksporten er Vagtstuen, og overfor denne var tidligere Slavernes Opholdssted i nogle smaa, hvælvede Rum under Volden. I Portens højre Sidehvælving,

Kronborg set fra Kronværksporten. Til venstre Kongetårnet.

der var afspærret ved et solidt Gitter, kunde de trække frisk Luft, „som deres egne Hvælvinger ikke altfor overflødigt var forsynet med“.

Slaverne benyttedes om Dagen til Fæstningsarbejde og var kun indespærrede om Natten; men mange af dem maatte bære Jernring om Hals eller Ben. De blev, som det hed, „smedet i Jern“ og maatte lægge Halsen eller Benet paa Ambolten, naar Ringen blev lagt om. De bar en særlig Fangedragt, der for „uærlige Slaver var lysegul, hvorfor disse gik under Navnet „Kanariefuglene“. Endnu i første Halvdel af det 19. Aarhundrede var der 35-50 Slaver paa Kronborg, tidligere var deres Antal undertiden det dobbelte. Deres triste Liv i de skumle Fangerum staar som et ejendommeligt Modstykke til Fyrsternes og Adelens festlige Liv i Slottets Sale.

Gennem *Mørke Port* i den inderste Vold, hvor Kasematterne er, kommer man ind til Slotsporten, der fører gennem Slottets nordlige Fløj, i hvilken de kongelige Gemakker findes. Nordfløjen ender mod Vest i *Kongetaarnet* eller Kommandanttaarnet, som er 48 m. højt, og mod Øst i *Dronningetaarnet* (Fyrtaarnet), der er 38 m. højt, og i hvilket man i andet Stokværk har *Karoline Mathildes Værelse*.

Den søndre Fløj, i hvilken Slotskirken findes, ender mod Øst i Kirketaarnet og mod Vest i *Telegraftaarnet*. Sidstnævnte har sit Navn deraf, at det i første Halvdel af det 19. Aarhundrede brugtes til optisk Telegraf. Det har tidligere haft en Overbygning med et pyramideformet Spir, som blev nedskudt af Svenskerne 1658. I sin nuværende Skikkelse er det 32 m. højt. Fra dets Platform, til hvilken besøgende har Adgang, er en ypperlig Udsigt over Byen og Sundet.

Midt for Sydfløjen staar det 57 m. høje *Trompetertaarn*, der brændte ved Lynnedslag 1774, men genopførtes Aaret efter.

Kirken blev indviet 1582, men i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede brugtes den til Munderingskammer og Fægte-skole. Efter at være ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse blev den 1843 paany indviet til kirkeligt Brug. Dens ud-

skaarne og med Guld og Farver stafferede Stolestader og Pulpiturer er bevarede. Altertavlen med Relief af Korsfæstelsen i forgyldt Alabast er fra 1587 og bærer Frederik II's og hans Dronnings Navnetræk og Valgsprog.

Den *østre Fløj* er meget smal og var oprindelig kun tænkt som en Kommunikationsbygning mellem de kongelige Gemakker og Kirken. Dens Mur mod Slotsgaarden er opført af dekorativt tilhugne Sandsten (Ill. S. 92 og 95).

Fra Kasematterne.

I de toetages hvælvede *Kasematter* findes vældige murede Forraadskar og Madgryder, hvis Kobberklædning dog for største Delen er borttaget af Svenskerne 1658. Endvidere er her Spisestue og Samlingsstue, som viser, at Hvælvingerne har været beregnede paa en betydelig Tropestyrke. I øverste Etage findes det Rum, i hvilket den svenske General Dahlberg skal have haft sit Kvarter. I nederste Etage trængte Vandet for nogle Aar siden ind, saa man maatte forhøje Jordsmonnet et Par Alen. Her er den underjordiske Gang, som fører under Voldgraven ind til Byen, samt de mørke,

kileformede Fangerum, i hvilke Deltagerne i Kronborgsammensværgelsen 1659 blev hensat. Og her i Kronborgs dybeste Hvælving hviler efter Sagnet den slumrende Holger Danske.

Holger Danske-Sagnet hørte oprindeligt hjemme i den franske Ridderdigtning og er knyttet til en historisk Person Autchari eller Ougier le danois, der levede i det 8. Aarhundrede. I Middelalderen skildres han i de danske Folkeviser, først i Visen om hans Kamp med Kæmpen Burmann for Prinsesse Gloriant og hendes Hjertenskær, Prins Karvel, og senere i Sangen om Stærk Didrik af Bern, hvis Hær paa „vel 80000 Heste“ drager op igennem Jylland, men overvindes af Holger Danske. 1534 oversatte Reformationstidens største Skribent, Kristian Pedersen, en senere fransk Holger Danske-Krønike paa Dansk. Her blev Holger Danske Kong Gøtriks Søn, og her berettes, hvorledes han til slut vil gaa i Kampen mod Antikristen med Sværd og Spyd. Dog siger Kristian Pedersen: „Herom maa enhver sige, hvad Gud lægger ham paa Sinde“.

Holger Danske-Krøniken blev optrykt atter og atter og læst af hele det danske Folk. Lige op til vore Dage stod den paa Hylden ved Bibelens Side, og det var gammel Sæd, at Husfaderen Juleaften oplæste et Stykke af den hellige Skrift og af „den danske Skrift“.

I Folkemunde fortsatte Sagnet imidlertid sin Vækst. Holger Danske blev Helten gemt i Bjærget, der skulde frelse Danmark, naar det kom i yderste Nød. I Kronborgs Kaseemat hviler Helten under Danmarks Kongeborg ved Sundets Bred, hvor han kan lytte til Verdenslivet ovenover. I lange Tider havde man hørt Vaabengny nede i de underjordiske Hvælvinger; men ingen turde gaa ned. Saa gav man en dødsdømt Slave Løfte om Livet, hvis han vilde stige ned i de underste Gange og se, hvad der var. Han gik og kom gennem en stor Jærndør ind i en Hvælving, hvor staalklædte Kæmper sad om et mægtigt Stenbord, hvilende deres Hoveder paa de korslagte Arme. Holger Danske, som sad for Bordenden, rejste sig op. Og idet han løftede Hovedet, revnede Stenbordet, i hvilket hans Skæg var vokset fast. „Ræk mig din Haand“, sagde han til Slaven. Denne vovede ikke at give ham Haanden, men rakte ham en Jærnstang, som Holger knugede, saa der blev Mærker af hans Fingre. „Hils

din Herre“, sagde Holger Danske, „og sig, at naar Tid er, skal vi komme af os selv“.

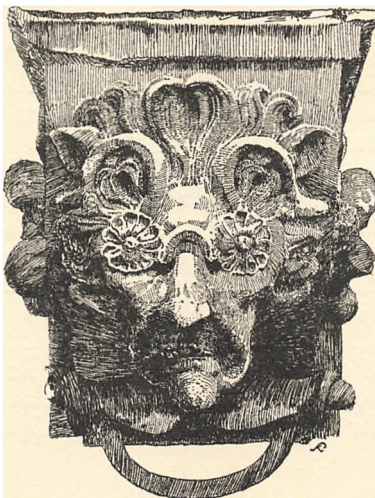
Hvor Folkeviser og Folkesagn slap, tog Digteren Ingemann og Komponisten Gade fat. 1837 udkom Ingemanns Holger Danske-Sange, af hvilke mange er gaaede over til at blive Folkesange. Holger Danske blev det danske Folks Nationalhelt. Da den tyske Advokat Gülich i den sønderjydske Stænderforsamling engang udbrød, at Frederik Barbarossa vilde træde ud af Kyffhäuserbjerget for at hjælpe Slesvig-Holstenerne, faldt det derfor saa naturligt for Niels Lorenzen at svare, at saa vilde ogsaa Holger Danske vaagne og hjælpe sine Landsmænd.

Svenskerne paa Kronborg. Den 17. August 1658 begyndte Svenskerne Belejringen af Kronborg. Fæstningens Besætning var kun 400 Mand, altfor faa til at forsvare den ydre Vold, som derfor ligesom Byen tjente til Støtte for Belejrerne. Den 6. September overgav Besætningen sig mod at faa fri Afmarch. Paa 20 Mand nær gik den i svensk Tjeneste, da den udelukkende bestod af Tyskere og Skaaninger.

Det følgende Aar dannede der sig en Sammensværgelse med det Formaal at tage Fæstningen tilbage. Hovedmændene var Dronningens Foged paa Hørsholm, Lorenz Tuxen, Ridefogeden i Kronborg Len, Hans Rostgaard, Præsten Henrik Gerner fra Birkerød, den engelske Oberst Richard Hutchinson og Bygmesteren Oluf Stenvinkel, hvilke to sidstnævnte var i svensk Tjeneste. Planen var følgende: Nogle Bønder skulde levere Brænde til Kronborg. Man vilde da lade en Vogn vælte paa Vindebroen, og de sammensvorne skulde benytte denne Anledning til at samles for at trænge ind paa Slottet. Sammensværgelsen opdagedes ved et opsnappet Brev. Rostgaard og Hutchinson flygtede, Gerner og Stenvinkel blev lagt paa Pinebænk, dog uden Resultat. Stenvinkel blev henrettet i Helsingør „udenfor Svingelen“ d. 29. Juli s. A. Hans Hoved sattes paa Stage, og Sagnet fortæller, at en engelsk Matros en Dag klatrede op og kyssede det med de Ord: „Du var en trofast dansk Mand“. Gerner slap efter et Aars Fængsel fri mod store Løsepenge, da Frederik

III truede med at øve Gengæld overfor en fornem svensk Fange, hvis man henrettede ham. Tuxen, som var den ledende, blev vel fængslet, men ikke mistænkt for Deltagelse i Sømmensværgelsen. En anden Deltager, Christen Pedersen, Tikøb, døde i Fængslet.

Karoline Mathilde. Ved Middagstid den 17. Januar 1772 rullede en af de kongelige „Guldkareter“, som nu bevares paa Kristiansborg Slot, ind i Helsingør. I Vognen var Dronning Karoline Mathilde, som ved Paladsrevolutionen Natten forud var bleven fængslet, anklaget for at have været Struensees Elskerinde, og ved hendes Side sad Major Castenskjold af de sjællandske Dragoner med dragen Sabel for at bevogte den fornemme Fange. Hun blev nu indespærret i Hjørneværelset mod Sundet. „Uden Støtte, uden Ven, uden Raad, uden Midler til at retfærdiggøre sig“ sad hun her til sidst i Maj Maaned, da tre engelske Krigsskibe ankom for at føre hende til Hannover. Den 30. gik hun om Bord³ efter en rørende Afsked med sin lille Datter, Prinsesse Louise Augusta, der almindelig ansaas for at være Struensee's Barn. Hun døde i Celle 1775 i en Alder af 24 Aar.

SKIBSVÆRFTET

Naar det for 30 Aar siden lykkedes at faa anlagt et moderne Jærnskibsværft i Stedet for de to gamle Træskibsværfter, der laa ved Helsingørs Havn, saa skyldes dette hovedsagelig en enkelt Mands seje Energi. Men denne Mand, Grosserer Mads Christian Holm, hørte ogsaa til dem, der i sin Opvækst fik Viljen hærdet i Livets strenge Skole.

Han var født i Nykøbing paa Mors 1827. Hans Moder, en fattig Tjenestepige, maatte, forladt af Kæresten, selv tjene Føden til sig og sit Barn. Maren Væverpigens Søn havde mange bitre Minder fra sin Barndom. I Skolen traf han en Lærer Sabro, der hørte paa Ramse og tæmpede løs, medens han af og til under den anstrengende Gerning strammede sig op ved en Slurk af sin Brændevinsflaske. Hjemme maatte Mads Christian arbejde strengt, og endda oplevede han, at hans Moder en Dag maatte sende ham ud at tigge, fordi der ikke var Brød i Huset. Han satte sig paa en Trappesten og græd i Fortvivelse; og medens han sad her, tog han den faste Beslutning, at naar han blev stor, vilde han arbejde sig frem, saa han kunde klare sig selv.

Han lærte Skibsbyggeriet og i 1848 kom han som Svend i Arbejde paa Træskibsværftet i Helsingør. Da her en Dag laa en amerikansk Bark, som manglede en Tømmermand, tog han Pladsen og sejlede med til Boston.

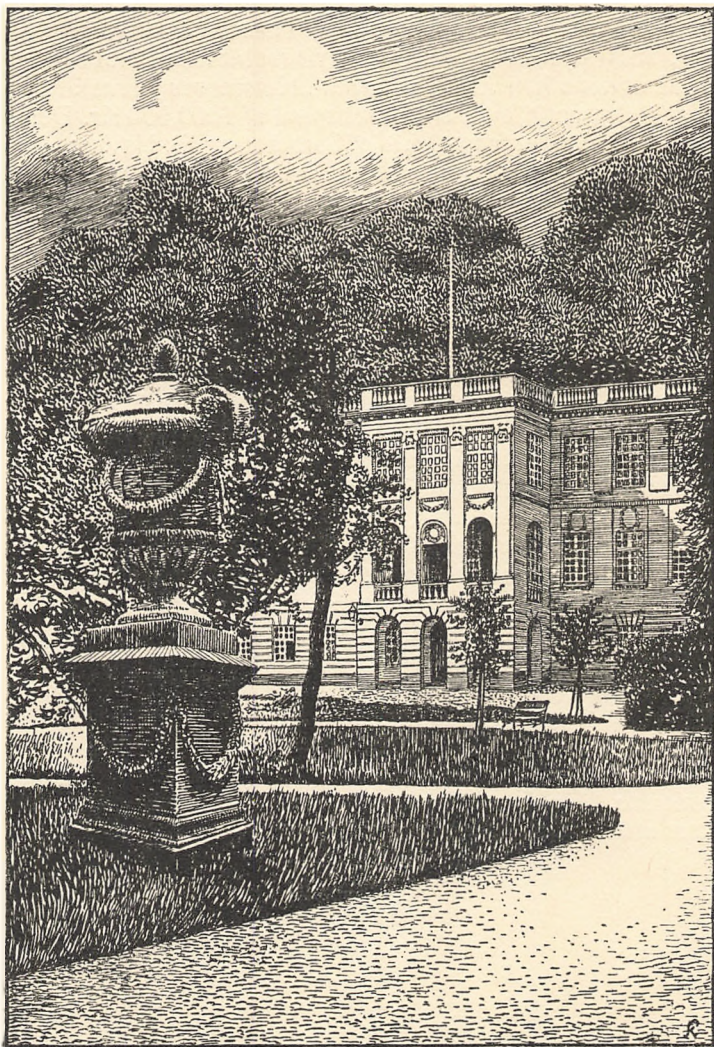
Det var i Guldfeberens Dage. Vilde man tjene Penge, maatte man til Kalifornien. Pacifikbanen eksisterede ikke, og Mads Holm tog da med Sejlskib syd om Kap Horn til St. Francisco. I Byen Oakland lige overfor — eller rettere paa den Plads, hvor denne By nu ligger, — anlagde han et Skibsværft, og her tjente han sin Formue.

1855 vendte han hjem. Klædt som en Bandit med en gammel Filthat ned over Ørene og en firløbet Revolver i Bæltet og med Penge og Anvisninger syet ind i et andet Bælte, som han bar indenfor Skjorten, drog han tværs igennem Amerika til Østkysten.

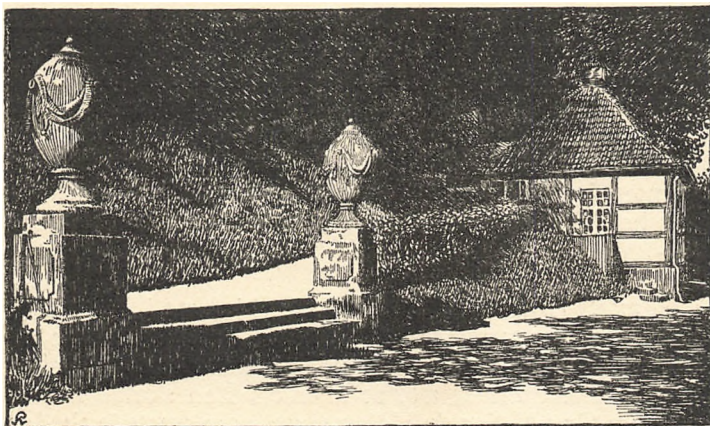
Efter Hjemkomsten drev han en Tid et Skibsværft i Aabenraa, 1870 oprettede han Dampskibsselskabet „Norden“ og 1882 stiftede han Aktieselskabet „Helsingørs Jærnskibs- og Maskinbyggeri“ med en Aktiekapital af 1600,000 Kr. Den 5. Juli 1883 løb det første Skib af Stabelen og fik Navnet „Helsingør“. Men dermed var Sagen ikke klaret. I Løbet af fem Aar gik Værftet saaledes tilbage, at Arbejdsstyrken maatte indskrænkes fra 700 Mand til 230. Og for at beskæftige disse maatte man endda lade Blokmageriet dreje Kosterkafter til en Legetøjshandler. Mads Holm, som var Formand for Aktieselskabet, traadte da selv til og overtog 1887 uden Løn Stillingen som Direktør. I Løbet af faa Aar steg Arbejdsstyrken nu til over 900 Mand, og Aktieudbyttet til 10 Procent. Og inden sin Død 1892 havde Mads Holm grundfæstet Helsingørs største industrielle Virksomhed.

1888 lod Bestyrelsen Bertha Wegmann male et Billede af Mads Holm. Hans høje, svære Skikkelse og hans skarpt markerede Ansigtstræk, vidner om legemlig og aandelig Kraft. Han satte Pris paa at høre, at der var noget Thorvaldsensk over hans Ansigt, og Lighed var der. Men der var i Mads Holms Skikkelse og Optræden noget haardt og barskt, undertiden brutalt, der vidnede om den „selfmade“ Mands Mangel paa Slægtskultur. Derfor blev han egentlig aldrig afholdt; men hans imponerende Skikkelse og rige Arbejdsevne indgød Respekt. Han plejede at sige: „I det andet Liv kan man sove, i dette er der ikke Tid til det.“ Og hans djærve Energi smittede. Man følte sig overfor en Mand, som Livet havde lært at arbejde, og derigennem at herske.

Marienlyst Slot.

Skrænten i Marienlyst Slotspark. Portnerhuset.

MARIENLYST

Paa den Plads, hvor nu *Marienlyst Slot* ligger, var i Midaldalderen Graabrødrenes *St. Annæ Kloster*. En Del af Muren om Slotsparken stammer fra Klosterets Tid. Senere opførte Frederik II her et Lystslot, *Lundehave*. Kristian VII skænkede Slottet til Enkedronningen Juliane Marie, efter hvem det fik Navnet Marienlyst. Sin nuværende Skikkelse har det faaet 1761 af den fra Frankrig indkaldte Arkitekt N. H. Jardin. 1857 købtes det af Helsingørs Kommune, som nu ejer det.

Paa Terrassen bag Slottet findes indenfor Slotsmuren den saakaldte „*Hamlets Grav*“, og i Skrænten nord for Slottet er „*Ophelia Kilde*“.

Marienlyst Badeetablissement. Allerede 1819 melder københavnske Aviser, at man i Helsingør har dannet et Aktieselskab, som har indrettet Badevogne, der hver Morgen trækkes ud i Søen. Vi er her aabenbart ved en første Be-

gyndelse til det mondæne Badeetablissement. I Aaret 1859 lejer et Aktieselskab Marienlyst Slot for at bruge det til Badehotel. 1860-61 opføres den ældste (nordligste) af de nuværende Hotelbygninger, 1882 føjes to andre til; men først efter at Kommunen 1896 havde solgt den Slottet tilhørende Jord langs Stranden til Badeanstalten, faar Etablissementet sin nuværende Skikkelse, idet det store Kurhotel og en hel Villaby til Bolig for Badegæster opføres i Aarene 1896-1900.

„*Hamlets Grav*“. At Hamlet hører hjemme i Jylland, og at Hamletsagnet stammer fra Hedenold, hører i danske Skoler til den første Børnelærdom. Det er derfor aldrig faldet nogen Dansker ind at tro, at Hamlets Ben skulde hvile i „*Hamlets Grav*“. For de Udlændinge, som gæstede Stedet, og som kun kendte Hamlet gennem Shakespeares Skuespil, hvor Handlingen er henlagt til Helsingør og til en senere Tid, laa det derimod nær at anse „*Hamlets Grav*“ for autentisk. Og naar de saa Danskerne smile ved denne Antagelse, gik de ofte til den modsatte Yderlighed, at anse Stendyssen for en dristigt arrangeret moderne Turistreklame. Ja, i et 1867 udkommet tysk Skrift om Helsingør kan man endogsaa læse, at Hamlet overhovedet slet ikke har noget med Danmark at gøre. Han var en Ditmarsker, hedder det, „altsaa efter 1864 en Prøjer“.

Hamletsagnet, som findes hos Sakse, er imidlertid ægte nok. Den Del af det, som er benyttet i Shakespeares Skuespil, Fortællingen om Kongesønnen, der anstiller sig afsindig, for at kunne faa Hævn over sin Faders Morder, er et hjemme-groet jysk Sagn, hvorimod Slutningen om Hamlets Liv efter Hævnens Fuldbyrkelse, rimeligvis er opstaaet paa Saksens Tid, under Paavirkning af vesteuropæisk Ridderdigtning.

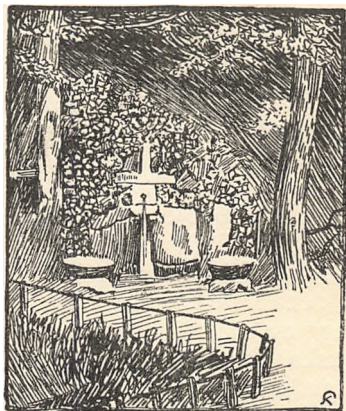
Adskilligt yngre er „*Hamlets Grav*“, men dog ældre end man almindeligvis antager. En engelsk Korrespondent, der 1851 besøgte den, giver i „*Times*“ en Beskrivelse af den og tilføjer: Man siger det er *Hamlets Grav*. De indfødte tror ikke paa denne Tradition, men faa Engelskmænd vil betragte

den med Lige gyldighed. Da Jordhøjen ligger inde i Slots-parken, og da Slottet indtil 1857 tilhørte det danske Konge-hus, er det hermed ganske udelukket, at „Hamlets Grav“ kan være rejst som Reklame for Stedet. Dens Oprindelse kan ikke udredes, men følgende kan oplyses: Den omtales — saavidt vides for første Gang — 1799 som „en Gravhøj, men allerede forfalden“. 1818 kaldes Haven, hvori Højen ligger, „*Hamlet's garden*“. Og fra 1846 har man et Billede af „Hamlets Grav“, der viser en paa to Steder brudt Stensøjle, staaende paa en græsgroet Jordhøj. Der kan næppe være Tvivl om, at den er rejst som et Minde om Shakespeares Hamlet, og den maa da sikkert henføres enten til Garricks eller Foersoms Tid.

Shakespeare. Om Shakespeares Forbindelse med Hel-singør kan oplyses følgende: Ved 1585 forlod Shakespeare sit Hjem i Stratford. Hvad hans Opholdssted i de følgende 6-7 Aar angaar, vides kun, at han var Medlem af Lord Leicesters Skuespillerselskab, som ejede Blackfriarsteatret i London. Blandt hans Fæller her var 1594 Skuespillerne Georg Bryan, Thomas Pope og William Kemp. Den sidst-nævnte nævnes allerede 1586 som hørende til Lord Leicesters Skuespillere. 1594—1602 var han ved Shakespeares Trop, og han var bl. a. den første som spillede Dogberry i „Much ado about nothing“ og Peter i „Romeo og Julie“.

Af et Kostregnskab for Maj 1580 ser man, at Frederik II i sin Tjeneste havde et Selskab af engelske Skuespillere, som han med nogle Forandringer i Personalet beholdt til Slutningen af 1586. Da Kongen i disse Aar ofte holdt Hof paa Kronborg, er det sandsynligvis dette Selskab, der 1585 optræder i Helsingør, og som har foranlediget følgende Ud-giftspost i Kæmnerregnskabet: „Givet for at lade ferdige det Plankeværk mellem Laurits Skrivners og Raadhusgaarden, som Folk rev neder, den Tid de Engelske legte i Raadhus-gaarden 4 Sk.“. Og i hvert Fald er det et af Selskabets Medlem-mer, Thomas Bull, som den 19de August 1586 for sine Syn-deres Skyld „blev halshuggen for Kroneborg“. Den 17de Juni

1586 blev der antaget nogle flere engelske „Instrumentister og Springere“, hvoriblandt de tre ovennævnte George Bryan, Thomas Pope og William Kemp, der fik Løn for tre Maa-neder, 18 $\frac{1}{2}$ Dlr. 3 Sk. hver. Hele Selskabet fik sin Afsked i Slutningen af samme Aar, og fra Begyndelsen af 1587 antager Frederik II i deres Sted en nederlandsk „Kapelmester“ med seks „Geseller“. — At Shakespeare selv kan have været med i Helsingør er ikke udelukket, men næppe rimeligt. Sandsynligere er det, at han gennem de tre ovennævnte Skuespillere, og da særlig gennem William Kemp, har faaet sin Viden om helsingørske Forhold.

Ophelia Kilde.

Nogle Kilder til Helsingørs Historie

Aarsberetn. f. d. kgl. Gehejmeark., Till. til 3. og 4. Bind (Diplomatarium Helsingororum). — C. M. Arnholtz og V. Lassen: Bidr. t. Hels. Hist., Aarsberetn. f. d højere Realsk. i Hels. 1866-77. — Jul. Bidstrup: Østifternes Købst. under Svenskekrigen 1658-60. Fra Arkiv og Museum II. (Helsingør S. 290-94). — L. Boesen: Helsingørs Beskrivelse. 1757. — G. Donatzky: Fra Aarhundrede til Aarhundrede. Artikelrække i „Nordsjælland“. Jan. 1901. — Andr. A. Feldborg: Danmark deliniated. London 1824. I. S. 3-56. — G. L. Grove: Samtidige Billeder af Slaget i Øresund 1658. Kunst VI, H. 11-12. — Samme: Breve fra to Deltagere i Sl. i Øres. 1658. Fra Arkiv og Museum. III S. 574-82. — Hels. kgl. privil. Adresse-Contoires ny Efterretn. 1769-70 v. E. Balling. — Hels. Borgerrepr.-(Byraads) Forhandl. fra 1838. Oversigt over Hels. økon. Tilstand 1834-38. Overslag over Hels. Indtægter og Udgifter fra 1843. Regnskabsekstr. fra 1841. — J. C. W. Hirsch: Pestposteringen om Hels. Museum 1892. II. S. 293-317. — Hofmans Foundationer. VII. S. 53-144. — P. V. Jacobsen: Det danske Købstadvæsen. Hist. Tidsskr. 1 R. 5 B. S. 1-138. — Samme: Sander Leyel og Henrik Mogensens. Hist. Tidsskr. 1 R. 5 B. S. 446-80. — Samme: De danske Købst.s Borgervæbn. Hist. Tidsskr. 2 R. 1 B. S. 129. — Samme: En Tyvsag i Hels. 1563. Hist. Tidsskr. 1 R. 6 B. S. 593-602. — Samme: Skuepil og Skuepillor. i det 16. Aarh. Hist. Tidsskr. 1 R. 5 B. S. 495-534. — Samme: Hels. Kæmnerregnsk. 1577. Dsk. Mag. 3 R. II. — I. G. Kohl: Rejser i Danm. udg. 1846. II. S. 244-305. — Lommebog for Hels. 1799. — Ole Lund: Smaabill. fra Hels. 1800-1830. — Samme: Gamle Dage i Hels. 1800-1830. Museum 1892. I. S. 65-96, 129-158, 211-49. — M. Mackeprang: Helsingør Bys Inventarium 1618. Fra Ark. og Mus. I. S. 426-28. — Mansa: Pesten i Hels. og Kbh. 1710-11. — Caroli Ogerii Ephemerides. Paris 1656. S. 24. o. flg. Overs. til Tysk i J. H. Schlegels Saml. zur dänischen Geschichte 1774. 2 B. (Hels. S. 87-107). — Jørgen Olrik: Borgerl. Hjem i Hels. for 300 Aar siden. — V. C. Ravn: Engelske Instrumentister v. d. dsk. Hof p. Shakespe.s Tid. „For Idé og Virkeligh.“ 1870. I. S. 75-92. — Jul. Rodenberg: Ein dänisches Seebad. Berlin 1867. — F. Schaldemose: Købst. Hels. og Slottet Kronb. 1. H. 1840. — V. Hostrup Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd. — Samme: Hels. Apotek. — Samme: Et paatænkt Befæstningsanlæg paa Chr. IV's Tid (Paa Lappegrunden). Vort Forsvar Nr. 612. — Fr. Thaarup: Helsingørsvennen. 1.-3. Hæfte. 1818. — Troels Lund: Træk af Livet i Hels. i Slutn. af 16. Aarh. Dsk. Saml. 2 R. 6 B. S. 305-368. — A. Tuxen: Garnisonsliv i Hels. i Chr. V's Tid. Museum 1891. I. S. 313-45.

En Korrespondent til „Times“, der besøgte Helsingør i April 1851, har givet en Skildring af Byen. Trykt i „Berl. Tid.“ og i „Hels. Avis“ s. A. — En samtidig Korrespondent til en Aarhus Avis giver en Skildring af Sundtoldslivet. — Alfr. B. Nilsson skildrer Skandinavismens Dage i det svenske Tidsskr. „Ydun“ 1907, „En halsning“ og „Prins Hamlets Stad“ i Ydun 1904. De tre sidstnævnte Artikler samt den S. 37 optrykte Vise findes i Fr. Kaas' Saml. paa Hels. Museum.

Haandværk og Lavsf forhold: Industriforen. f. Hels. og Omegn. III. Tid. XLI Nr. 9. — I. D. Jacobi: Hels. Lavsvæsen i Handelsfaget. 1837. — V. Lassen: Hels. Jorder og Vange. Aarsb. f. Realsk. 1867, ogsaa i P. Bjerge og T. Søegaard: Vider og Vedtægter. I. S. 1-39. — C. Nyrop: Helsingørske Industriforhold. Fra Arkiv og Museum. II. S. 81-135. — Laurits Pedersen: Snedkerlavet i Helsingør 1581-1906. — Samme: Godtfolk og uærligt Folk. Hist. Samf. Aarbog for Frederiksborg Amt. 1906. S. 60-99. — Samme: Et Museum i Helsingør. Smstds. 1908. S. 112-46. — Samme: Helsingørske Haandværkerlav i det 16. Aarh. — Samme:

Hels. Skydeselskab i „Nordsjæll.“ 15-7-05. — Samme: Den helsingørske Hue. „Nordsjæll.“ 16-11-05. — Hels. Skydeselskabs Skiver og Fuglekonger 1767-1901.

Skolevæsen og Oplysningsforetagender: L. Heuer: Hels. Latinsk.'s Hist. Skolens Aarsb. 1897. — Plan f. d. højere Realsk. 1843 og 1856. — H. Fr. Rørdam: Lærere og Præster i Helsingør til 1617. Kirkeh. Saml. 3 R. 4 B. S. 30.3. Laurits Pedersen: Almueundervisn. i en dansk Købstad. — Samme: H. B. Trojels Skolejournal 1822-32. Vor Ungdom 1903. S. 685-714. — Samme: Helsingørs Aftenskole siden 1885. — Samme: Søndagsskoler f. Haandværkere i Hels. 1802-84. „Nationaltid.“ 8-9-09. — Samme: Hels. Læseforening 1838-92. „Hels. Avis“ 6-9-04. — H. P. Sandals Artikler i „Iris“ 1791-92 samt en Række hermed sammenhørende Smaaskrifter vedrørende Hels. Hospitals-, Fattig- og Skolevæsen (Un. Bibl. Katal. D. 1550-70). — I. A. Stenfeldt: Skolevæsenets nuv. Tilstand. 1843.

Havn, Færgemænd, Skibsværf: Jul. Clausen og P. Fr. Rist: Den helsingørske Færgem. Lars Bache. Mem. og Br. II. — G. Donatzky: Helsingørske Smuglere. „Nordsjæll.“ 13-8-08. — Henr. Fog: Mads Chr. Holm. — Forsøg til Danm.s Commerces Forbedrelse formedelst en Havns Anlæggelse ved Hels. 1771. — Chr. Hummel: Udveckl. af Hels. Havn. (Tekn. Foren.s Tidsskr. 1894-95. S. 198-208). — I. B. Olrik: Forhandlingsprot. f. Kommiss. ang. Hels. Havns Udvidelse. 1873. — H. Rasmussen: Hels. Færgelav. Hist. Maanedsskr. 1886. S. 214-43. — Jul. Schovelin: Hels. Jærnskibs- og Maskinbyggeri. 1882-1907. — A. Æreboe: Forsl. til mine Medb. om en Havns Anl. ved Hels. 1804.

Borgerlige Huse: Ældre nord. Architektur. 3. Saml. 4 R. Bl. 10 og 4. Saml. 3 R. Bl. 6. — Chr. A. Jensen: Hotel Øresund. III. Tid. 1905. S. 621 og 632. — Chr. A. Jensen og Vilh. Lorenzen: Hels. borgerl. Bygningskunst til c. 1850. Gl. dsk. Bygningskultur III. S. 1-91. — Eleonore Chr. Tschernings efterl. Papirer. Jul. Clausen og Fr. Rist: Memoirer og Br. VIII. S. 1-21.

St. Olai Kirke. Ældre nord. Architektur. 4. Saml. 2. R. — Chr. A. Jensen: Minder om Herl. Trolle og Birg. Gøje i Hels. Olaik. Fra Ark. og Mus. III. S. 156-65.

Karmeliterhuset. Chr. A. Jensen. „Berl. Tid.“ 16-8-06 og „Architekten“ 15-9-06. — Vilh. Lorenzen. „Architekten“ 17-3-06. — Laurits Pedersen. „Architekten“ 10-2-12.

Karmeliterklostret og St. Mariæ Kirke. Ældre nord. Architektur. 4. S. 3. R. Bl. 14-15. — „Ill. Tid.“ 1883-84. Nr. 1276. — Fr. Kaas: Indskrifter fra Karmeliterklostrets Kirke. — Vilh. Lorenzen: Hels. Karmeliterkl.s Bygn.hist. Kirkeh. Saml. 5 R. 5 B. S. 637-42. — C. Neergaard: Bidr. t. Danm. Klosterhist. Kirkeh. Saml. 4 R. 1 B. S. 57-90 og Helsingørs Hospital. Smstds. 3 R. 6 B. S. 601-07. — H. Fr. Rørdam: Tyske Menigh. i Danm. Ny Kirkeh. Saml. 3 B. S. 134-224. — Henry Petersen: „Dyvekes Ligsten“. Tidsskr. f. nord. Oldk. og Hist. 1879. S. 56-86.

Kronborg. M. C. v. Arnholtz: Kronborg Slots og Fæstn.s Hist. 1836. — P. Fischer: K. Slotskirkes Indvielse. 1844. — F. R. Friis: K. Slot. „Ude og hjemme“. 1879-80. S. 241. — Samme: Saml. t. dsk. Bygn. og Kunsthist. S. 167-71 (Krogen) og S. 277-365 (Kronborg). — Samme: Kronborgfontænen. Tidsskr. f. Kunstindustri. 1889. S. 19-30. — Kort hist. Beskrivelse over det berømte Slots og stærke Fæstn. K. samt Staden Hels. (med Kingos Beskr. af Kronborg). — A. Petersen: Bidr. t. K. Slots Hist. Dsk. Saml. 1 R. 5 B. S. 133-195. — K. C. Rockstroh: Kronborg 1658-59. Hist. Aarb. f. Frb. Amt. 1907. S. 47-91 og 1908. S. 98-100. — S. A. Sørensen: Om Kronborgs Erobring 1658. Dsk. Mag. 5 R. 1 B. S. 289-331.

Helsingør / liggendes fem Mile norden fra Kjøbenhavn / paa en Odde der som Øresund er snevrest / er / af de her udi Sjælland liggende / den fornemste og bedst byggede Kjøb- stad næst Kjøbenhavn / ja, og fast den lystigste Stad i Danmark / i Synderlighed om Som-

NOBILISSIMVM DANIAE FRETVM ORR SVNDT.

Helsingør og Sundet i det 16-de Aarhundrede. Efter Braunius: Theatrum urblum. IV.

meren / formedelst de adskillige Nationers mange Skibe, som der idelig ankomme / saa at ofte paa een Dag meere end to eller tre Hundrede Koffardskibe / ja, og sommetide vel seks og flere Hundrede ere befundne / med en og anden kostelige Vare beladne / som alle tolde. Af hvilken Aarsag ikke ubilligen nogle have kaldet denne Stad de danske Kongers Guldbjærg. (Arent Berntsen : Danmarks og Norges frugtbare Hørlighed. Kbh. 1856)